

X.A. PAUL & BIBERHOFER, WIEN.

ГОДИНА ДРУГА.

Свеска друга.

У Бечу 16. јануара 1876.

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

ИЗЛАЗИ 1. И 16. СВАКОГ МЕСЕЦА.

Годишња је цена
8 фор. а. вр., или 20 динара.

КАТАНСКА БУНА.

ПРИПОВЕТКА

ИЗ 1845 ГОДИНЕ.

НАПИСАО

МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН.

III.

Онда су, децо, била бурна времена. Час по неки преврати дешаваху се у земљи. Било их је много, који хтеше да буду прваци. Овај врбју овог, онај савијај оног, а наш свет поводљив, па вам се за кратко време начини читав комештај. Један је овога, други је онога, а ни један свој. Охладнеше међу собом најприснији пријатељи, по завадише се ортаци и рођена браћа. Неки се продаваху за владине људе, и свет поверова. Друге ускурјачише да су бунтовници, и народ их се клонио као заразе. А и како не? Гласови се проносили свакојаки, а татарин за татарином и дању и ноћу. Сваки осећаше скору олујину. Хајде што су људи, али и жене узвреше. Па још које? Све оне алапаче и трчилаже, чупе и халькуше. А бабице каћиперке разношаху њихове плетке с једног краја вароши у други. Ако је жалосно село, ако је на свадби и пратњи,

МИХАИЛ, МИТРОПОЛИТ СРВИЈЕ.

то ћу-ћу-ћу смућуј, то га-га-га лажи. Оговарања и опрњивања преотеше мах, као да последње време настаде. Ако се много мешаш са светом, сумњив си, ако се повучеш и не излазиш, још горе. Стари, обично говорљиви људи ћутише се и само ма-ха-ше главом, кад их што упиташ. Највреднији прега-оци пометоше се и изгуби-ше вољу за рад. Сељаци се клониша варошана. Трговина стаде, радње попустише, а пазари никакви. Свећа, со и сацун, то се цигло троши-ло. А шишарку нико не по-гледа. Сваки дан је бивао црњи и гори, а ни од куда нада, да ће боље бити. А од очајања ништа вам горе нема.

Свакога вечера хватала сам с Милом рачун о заради и потрошку. Трошкови све исти, а привреде с дана на дан мање. И добит би хала-лили, само да се могло глав-но не начињати. Али, и сад ме боли на срцу, једнога дана наста и та нужда. По-чесмо јести готово.

«Богме нам се ваља сте-ћи, Видо,» рече ми једно јутро Миле, «јер како је по-чело, брзо ће нам блага по-пестати.»

«А не би л' се могло још дац два почекати?»

«Не.»

«А шишарке?»

«Нема ни њој прође. На овом бурном времену снебивају се трговци из прека. С тога и не прелазе.»

«Па шта да чинимо?»

«Не знам. Знаш ли ти што, научи ме.»

«Како да учим тебе ја женска страна? Али почекај. Не би л' добро било да отпуштиш момке.»

«Па куд да иду сад?»

«До душе је и за њих незгодно, али, али — нека се за време склоне у своја села. Какво је време, ништа им друго не остаје. А кад се умири и крену пазари, онда ћемо звати.»

«А да л' је то право, Видо.»

«Изгледа до душе без срца, али је, ве-
руј, паметно. Од главног се живи, а не оду-
ли у села, на скоро ће се истрошити. Ми гле-
дамо да спасемо себе. Ми смо себи најпречи.
Није право њих ради да пропаднемо. Они ће
то и сами одобрити, кад им кажеш како је.»

«Вечерас ћу с њима говорити,» рече и
оде у дућан.

Кад сам га испратила грунуше ми сузе.
Он оде тужан, а ја још тужнија. Чини ми се
како онда зађутах, нигда не запевах. Почнем
да спроводим шта то ручка. Запршка ми два
пут загорела, а млеко искипи. Толико сам
била ван себе. Вас двоје се сиграсте у ба-
шици, живи и весели ка' и пре. Ја вас гле-
дах и би ми теже на срцу. Кад смо у подне
били за софром, вас двоје да сте живи и
здрави, јећасте као мали гемови, а ми вас
само задовољно гледасмо, и не окусисмо зало-
гај два. Глад и сан нас са свим беху оставили.

С вечери је отац дошао раније но
обично. Чим се је добро било смркло затвори
смо капке, упали смо свећу и забрави-
смо се. Вас двоје одмах заспасте, а нас двоје
седесмо у једном углу собе. Ђутасмо као
два камена. Чусмо где неко куцка у капак.
Запита смо које, и по гласу познасмо чича
Остоју. Брзо му одбравих капицик, те га пу-
стисмо унутра.

«Добро вече, децо,» поздрави нас и седе
према свећи.

«А од куд тако, чича?» Упита га Миле.

«Ка' човек који и сам не зна куд ће
и како ће». Видесмо му на лицу да је не-
што тужан.

«Да вам се није што год догодило,
чича?» Упитах га.

«За сад Богу хвала ништа, али, децо,
страх ме неки ухватио, а ја на то нисам
навикао.»

«Хоће, чича, чама на човека. Невесео
је и безвољан, па му се на зад чини, е га
и страх неки ухватио.»

«Јок, јок! Није ово, децо, узалудан страх.
Зар не видите како је узварео свет? Брат
на брата врчи, комшија се од комшије клони.
Па онда свет никад није без рђавих људи.
Ви то Богу хвалу знате. Та ето вам Перка
пред носом.»

«Е, па шта нам може? Зли о злу, а
на своју главу.»

«А да видиш, Миле, баш није ни тако.
Зар је један висио облаган. Не памтиши син-

ко ратна времена. Како може да подивља
свет, хе, хеј!»

«Ја држим да ми нико ништа не може,
кад сам прав?»

«Не може ништа кад си прав? Море
су људи и Христа распели. Човек ти је и
анђо и ђаво. Ево да ти причам моју муку
и невољу.»

Чича Остоја пушаше на чибук. По што
лулу напуни и приими поче пушити и причати.

«Ви сте, децо, познавали обе моје кћери,
и Ниоку, која је одведена у Лешницу, и Мир-
јану, која се смирила у гробу. Ја сам своју
децу отхранио и извео на пут као сиромах
човек, који није рад да је пред људма по-
стидан. Дао сам им да су изучиле књигу, а
мајка их кућит' научила. Не оте им је ни-
какав женски рад. Већ је била прича, та
њихна умешност. Данас да упитате, па ће
вам још то сваки рећи из њихова доба. Не
треба да вам кажем да сам био сиромах, зна-
те ме хвала Богу издавна. Мало бакалнице
би сва моја радња. Још сам с братом Марја-
ном прекошорцем купио воштину, те цедили
восак и продавали га ортачки. И ту беше
прилично добити. Како тако, живео сам лепо.
Прирастеше деца за удају, прилике се чешће
појављиваху, све поштени и имућни момци.
Опа, знате, беше још боље него данас дани.
Имаш ли чељаде вредно и склонито, не ста-
рај се, богме, за удају. Потроше је прве
месеце. И тако вам се толко и не бринух
за децу, само се Богу молјах, да се не оме-
тим у избору зета. Али кад се човеку нешто
не да, онда бадава све. Спрема л' ти се нека
несрећа, онда јој се не изви и шчепаћете
за јаку, кад јој се по најмање надаш. Да
је то судбина, што по Турци веле, или
случај као што мисле учевни, ко би знао
то? Ја велим да је то судбина. Сад како му
драго било, тек ја сам патио, и, молим се
Богу и мајци божијој, да не дођем у још
гори јад. Познато вам је да је Здравко стру-
нар рано остало удов, па наскоро и сам пре-
минуо, оставивши двоје спирочади. Кућа му је
као што знате баш уз мој плот. Суд постави-
мене и ћелу Обзинбундеву за туторе. Има-
досмо муке, док децу на пут изведосмо. Оба
добро књигу изучише. Старијега дасмо код
Богића те изучи и поста опанчар. Ено га
и данас ради и живи мирно и поштено, ка'
и отац му, Бог да му душу прости. Али мла-
ђи, млађи — никако се не даде извести на
пут. А давао га на занат, и на трговину,
све једна ти мука и невоља. Не хте, рђа,
да ради и слуша. Не скраси се нигде ни не-
деље дана. Тако ми славе, не славио је, ако
није био у свакој радњи и трговини, почните
сад одавде, па терајте ма у коју улицу. Би-
смо се по памети ја и Обзинбундеву: шта
јемо и како ћемо. Договорисмо се да га вое-
дим у Београд. Бре овамо сине никакви, на-
учи ће тебе туђин, па ћеш све играти као
мечка на гурбетском ланцу. Баш се креташе
једна турска лађа, која стиже из Брчкога.
Спусти смо се Савом, стигох у Београд и
дадох га Станку абацији. Ту се како тако
скраси годину две. Ка би треће, баш оном
ланци, ето ти га Цветне недеље.

«А од куд ти, синко?» Упитах га за-
чућен.

«Из Београда?»

«Та знам, али што ти тако у невреме
дошао?» упитам га опет лепо и очински.

«Тако ми се прохтело», рече он на то
мало по безобразно, па ста преда мном да
прави цигару. Мени се смучи. Погана траго,
помисли у себи, та преда мном се и ста-
рији спекивају, а где ти једно деринте.

«Да си ме питао, ја ти не бих световао
да дођеш, рекох му, али кад си већ ту шта
ти знам. Вајскусуј код тетке у кући, па он-
да у име божје од куд си и дошао. Треба
још најмање две три године, па да занат
добро испечем.»

«То ћемо још видети», рече, па упали
цигару. Е знате кад то видех, смрче ми се.
А кад онако бозобразно вукну дим из ногана
фишека, не будем ти лењ, по ти му шама-
ром избијем пушило из зуба, љутит изгазим
га у мливо, а баловога делију ухватих за
уши и изведем па поље. Тада био сам
чисто ван себе од љутине.

Како хуља дође више и не оде. Њего-
ва луда теткашина место да га саветује да
иде, ста га устављати и повлаћивати. «Чу-
јеш ти старко», рекох јој, «немој ти ту целе
миле са том ветрогоњом. Зар не видиш ка-
ко ли је лудо застранио. Хоће Бога ми о-
срамотити и нас и оне сироте у гробу». Још
јој хтедох говорити лепо и пристојно, као
што се беседи старим женама, кад ти се о-
на Божје милостиви зграну на мене: «а шта
си ми ти стара будао дошао да солиш па-
мет под старост. Ваљда и мени нису вра-
не мозга попиле. А имам се море и ја ту
да питам. Не дам ја детета терат у туђу бе-
ли свет. Доста сте га гонили. Ако вас срце
не боли, тетка није туђа кост. Гледај ти мо-
лим те, не даду му мира у његовој рођеној
кући. Ја већ питати може л' то бити. Знам
ја куда треба. Имам и ја језик...» и још
сијасет божји грдила изговори вам та стара
вештица, ка' из надуваних мехова. Шта зна-
дох друго, него се уклоних. Шта човек не
мора да поднесе све за туђу бригу. «Хајде
нек ти буде» помисли у себи, па се за не-
ко време и невешт не чињах. Мишљасмо ја
и ћело, нека теткинога сина ту. А ко зна,
рекосмо, можда ће се чова и опаметити. До-
ста је било скитње и ветрова.

«Па да л' се учовечи?» упита га Миле,
а ја изнесох и послужих кафом.

«Ко се учиви», сркну чича и наста-
ви машући главом. «Скитала се пустолина
гњев га било погледати. Што год је механа,
све је обиграо. Не ћете ми веровати, а и
сам се крстих и чудих, кад чух, да се неср-
тник и на новце карта. Речите ми приличи-
ли то његову добу. Али шта му знам, поми-
слих у себи, али ћело не остави ме с ми-
ром, све док не одосмо у суд, да га прогла-
симо за распикућу. Те вечери вратих се по-
доцне са Саве, где ми испираху вуну. Уђох
лагано у авлију, па одох да видим, да л' је
притворен чардак. Учини ми се, као да чух
шапат код плota иза дрвљаника. Прикрадем
се и чучнув иза стубљине од бунара чух ле-
по, како се двоје разговарају. Но говору по-
знао сам мог комшију бегуница и не замери-
ти, моју Мирјану, моје драго дете, рече чи-
ча, па дубоко уздахну.

«Можете мислити, настави чича даље,
како ме је и јед и срам беше подузeo. Хте-

дох у онај мах чудо учинити, али, помислих, не приличи седој старини, као што сам ја. Не мицах се с' места, али се у мени куваше. Једва уздржах стрпљење, те не прекине. Чујте, шта сам чуо овим мојим сопственим ушима.

— «И ти зар још не верујеш да те љубим?» рече онај пас.

Моје дете ћуташе.

«Нисам ли ти се толико пута клео?»

«Али како ћеш ме узети», чух где рече дете. «kad још се не лађаш никакве радње?»

«А шта ће ми радња. Имам хвала Богу добра пустога имања. Брат се оделио. Ја сам од свега газда и господар.»

«Али ће се све то измаћи без рада.»

«Хајде прођи се, молим те, још сад ми хоћеш да попујеш, кад нас разставља плот. Сад не ћу да чујем, а кад будеш у мом двору, онда ћу те слушати. Што ти речеш, ја ћу учинити.»

«Али би ти онда морао отворити радњу, је ли Драгићу.»

«Отворићу и две, а не једну.»

«А сад си ми рекао, да ти не треба радња, кад велиши, имаш имања.»

«Ја кад сам близу тебе, Мирјана, не знам управо што говорим.»

«Али, али, Драгићу, ја још све страхујем.»

«Од чега?»

«Да се ти не ћеш поправити.»

«Прођ се лакриде. Све је ово младост лудост. Друкчије памет говори кад човек има тако лепу жену, као ти, голубице, и кад — не смем ни да рекнem.»

«Реци, реци!» наваљиваше моја књи нестрпељиво.

«Кад нам драго чедо закмечи у бешици.»

По овоме наста подуже ћутање. Знам ја моје лепо дете. Стид је беше за цело обасуо.

«Па,» настави опет онај ветропир.

«Ја те љубим, Драгићу, али ко сме оцу споменути. Он мене тако воли, а тебе — али ти си га доиста и увредио.»

«Ја се кајем и притрачао бих му руци, само, кад би ми је пружио.»

«Ти се поправи како знаш, али само журно. Мајка вели, да се јављају многи просци. Девојка је ка' тица на грани.»

«Украшћу те, ако те не дадну на лепо. Ја сам далеко загаџио у многошто не треба. Ти једина можеш ме избавити.»

«И спашћу те, Драгићу, ако ме услушаш.»

По овоме наста опет тишина. Мирјана прође тихо поред мене и оде у кућу. И ја је у собу, али се учиним ништа не чуо, ништа не видео. Одмах се свучем и легнем. Ту ноћ право рећи нисам спавао, него сам се пекао на жеравици, јер сам скоро до зоре мислио и мислио, шта да чиним у овој несрећи. Та зар то није несрећа, кад ти несрећника љуби чедо, које си што но кажу неговао и чувао, као мало воде на длану. Мислио сам свашта. На послетку попустих па рекох у себи: можда би се и поправио уз моје дете. Али ми одмах дође друга мисао: можда ће уз њега и твоје дете помести се на правоме путу и — онесрећити се. Дозо-

вем Стаку на само, па јој кажем све, шта синоћ и видех и чух. Можете мислити како ме је гледала и чудила. Хтеде да иде да виче и гради дете. Јок, јок, жено, рекох јој, сад је сасма доцне. Него позајми ми твоје памет у овој мучној неприлици. Речи шта да чиним, да спасемо дете, а и нашу част. Сложисмо се да је дамо у Лозницу Цветку Бошковићу, који се баш тада беше јавио преко проводације. Кад је Драгић дошао да ми каже оно, што сам код бунара чуо, одговорио сам му на кратко, и, истину рећи, отерао. Прво ме је до душе лепо молио, а кад виде да га и не слушам, поче, безобразник, и претити. Излаљеши стаде на prag и рече ми срдито и јетко, да ће ми се стару осветити. Ја га тада и не слушах. Кад смо детету рекли да је испрошена, насмехну се, а кад чу за кога, сневесели се. Од то доба не подиже главе ка' по-кошен цветак. И одведе се, а све тужна, па тужна. И умре уз часни пост. Плакасмо, а и данас плачемо за нашим несретним дететом. А он? Он и данас проводи свој пустолински живот. Наудио ми је и подмету ноге где год је могао. Опадао ме је где год је стао. И сад. . . .

Ту чича ћута, и гледећ преда се, пушташе честе густе димове из трешњевога чибука.

«И зар вас још ни сад не оставља на миру?» Упита га Миле.

«Не. И ако власт удари потеру против оних, који шуроваше с катанијом, Бог зна како могу проћи. Тада је кадар измислити на ме свако зло. А вероваће ми се, угурсузу, јер смо кућа уз кућу.»

«А зар нема и честитих људи који вас познају?»

«У то се и узdam. Али, али, у побуни и један глас доста је, да те доведе под сумњу. С тога и страхујем. Па онда, Бог зна какав ће бити тада, који ће те гласове мерити.»

«Небојте се, чича,» храбрише га Миле. «Бог ће дати, све ће добро бити!»

«Из твојих у Божија уста. Чисто ми је сад лакше, кад вам се изјадах. Време је да идем. Лака вам ноћ.»

Метем му чубе на леђа, отворисмо му капицук и он лагано пође. Баш кад је изишао на улицу видесмо с оне стране поред кућа човека који стајаше у сенци од месечине . . . «То је он,» шапну чича тихо и затушљиво, па се лати замашнога чибука. «У злу не треба,» рече и оде.

(Продужиће се.)

МОЗАИК.

(ДРУГА ГРУПА.)

I.

У гори.

Кад у гори чујем
Сретних тица гласе,
Знам природу с њима
Тада поздравља се.
И ја тада гласно
Кликнем певак мио, —
Па тако сам, браћо,
Певат' научио.

II.

Златно доба.

Детинско је доба
Јабука од злата,
Ал' није на сладост
Свакоме узбрата.
Но кога је верно
Свуд пратила срећа,
Еј, ала се слатко
Златног доба сећа!

III.

Пчела.

Пчела крај нас лети,
Да нас на рад сети:
Куцкај, брајко, дома,
Када си сирома!
Ко свој позив свати,
Меда ће му дати,
А лењ ко се пати,
Жалосна ми мати!

IV.

Притворном.

Смерно је лице твоје,
Љупко ти поглед сија,
Но крв ти отров тајни,
А срце љута змија.
Што дуже лик ти гледам,
Све лепше лик ти сија,
Што ближе к теби прићем,
Све љуће сикће змија.

V.

Мати светује синчића.

Сиграј ми се, дете,
И позорно скачи,
Но у школи свима
Науком предњачи!
У школи си ђаче,
Што слуша, не скаче,
У игри пак пусти,
Нек други предњаче!

VI.

Ћак светује оца.

Ти ноћу немаш мира,
Јар имаш тма талира,
Ко ја: што више књига,
То више имам брига.
Дад нешто од талира,
А ево нешто књига,
На спавај с више мира,
А ја са мање брига.

VII.

Ко не зна за род пасти,
А речма за њим гине,
Нек срамну своју маску
На време јоште скине.
Јер шта имамо од тог,
Што чета много броји,
А пукне л' прва пушка —
Јунаци куда који.

† ЈОВАН ГРЧИЋ-МИЛЕНКО,

МИРНО ГЊЕЗДАНЦЕ.

ЊОВЕЛА

ИВАНА ТУРГЕНЬЕВА.

(Продужење.)

«Добро нам дошли,» завика Ипатор, «то је сасвим изненада! То је лено! Допустите ми, да вам пољубим ручицу!»

«Можете,» вели она, «ал' ми најпре морате свуки рукавицу. Ја не могу.» Па пружајући му ручицу климну главом на Марију Павловну, «узми само, моја слатка Маша,» рећиће лако узданувши, «мој брат не може данас доћи.»

«Видим и тако већ да га нема,» одговори полугласно Марија Павловна.

«Каже, има много послана. Немој се љутити, слатка! . . . А! Добар дан, Јегор Капитонићу, добар дан Иване Илићу, добар дан децо!» — «Васо» додаће скренувши се своје козаку, «гледај да красавчика добро проводаш. Јеси л' чуо? — Маријице, дад ми, молим те, једну чијоду да приденем скут од хаљине. — Михаило Николајићу, одите овамо!»

Ипатор јој приђе.

«Ко је тај тамо?» запитаће га доста гласно.

«То је наш комшија Астахов, Владимир Сергејић, знате, чије је Сасово. Хоћете, да вас упознам?»

«Добро — после . . . ох, да дивна времена,» продужиће, «Јегоре Капитонићу, та може л' бити, да Матријона Марковна гунђа и на оваком времену?»

«Матријона Марковна не гунђа, ни кад је овако, ни кад је друкче време, она је само строга, што се тиче поведенија.»

«А шта раде госпођице Бирјулевљеве? Сутра дан, јелте, све већ знају?» па прену у гласине, звучни кикот.

«Ви се изволевате увек мало шалити,» одговори Јегор Капитонић. «Ал' да како, кад би се човек и шалио, ако не у вашим годинама.»

«Јегоре Капитонићу, слатки, немојте се љутити. Ох, тако сам уморна! Морам баш сести.»

Надежда се Алексијевна спусти на једну столицу, па навуче ирошки шеширић на очи.

Ипатор јој доведе Владимира Сергејића.

«Допустите ми, Надеждо Ивановна, да вам преставим нашег комшију господина Астахова, о коме сте већ зацело слушали.»

Владимир се Сергејић поклони, а Надежда га Ивановна мери испод обода свог округлог шеширића.

«Надежда Ивановна Веретјевљева, наша комшијница,» продужиће Ипатор, окренув се Владимиру Сергејићу.

«Живи овде са својим братом Петром Алексијевићем, бившим поручником у гарди. Присна пријатељица моје свастике, и у онште жели нам добра целој кући.»

«Потпуни signalement», рећиће посмешливо Надежда Алексијевна, још једнако мерићи Владимира Сергејића испод шешира.

А међу тим је Владимир Сергејић опет мислио: Ама и ова је што може бити лепа. А Надежда је Алексијевна одиста и била див-

на девојка. Витка и нежна, долазила је много млађа, а ушла је већ у двадесет осму. Округла лица, мале главе, пухна плава коса, уштрљена, нешто уздигнута носића, па живе, нешто лукаве очице. Вири из њих подсмејање, па све севају. Њене би живе прте дошле катkad баш раскалашице, обесне и заједливе. Катkad би јој додуше прелетила лицим сенка замишљености, онда је блага и простодушна, али не може да се задуго баци у мисли. Вићином је људе сваћала са смешне стране, па је добро правила карикатуре. Од колевке су је мазили, па то си могао одмах на њој приметити. Кога од детињства мазе, познаћеш га до гроба. Брат је јако миловао, ма да би јој чешће рекао, да уме добро да једе, и то не као чела, већ као зоља; јер кад чела кога једе, а она угине, ал' зољи није ни врага. То је Надежду Алексијеву јако једило.

«Јесте ли овде на дуже време?» запитаће Владимира Сергејића, спустивши очи и фрљајући међу прстима своју камцију.

«Мислим већ сутра да идем.»

«А куда?»

«Дома.»

«Дома? А смет ли запитати зашто?»

«Зашто? Молим вас, има се послана, што није за одлагање.»

Надежда га Алексијевна погледи.

«Зар сте ви тако — тачан?»

«Ја се бар трудим, да будем тачан,» вели Владимир Сергејић. «У нашем позитивном веку сваки људски човек мора бити позитиван и тачан.»

«То је цела истина,» приметиће Ипатор, «је л' да је тако, Иване Илићу?»

Иван Илић само блеји у Ипатора, а Јегор ће Капитонић рећи:

«Да, да је тако.»

«Штета,» вели Надежда Ивановна, «нама баш недостаје један јеште premier. Ви знate да престављате комедије?»

«Још нисам на том пољу окушао своју снагу.»

«Главу ћу дати да бисте добро престављали. Држање вам је како ваља, а ваљано држање, то је за данашњега јеште premier-a прво и прво. Знате ја и брат ради бисмо да удесимо као неко позориште. Па нећemo престављати само комедије, него и драме, балете, па шта више и трагедије. Ето, шта фали Машици за Клеопарту или Федру? Но гледајте је само!»

Владимир се Сергејић осврне. Марија Павловна стоји, прекрстила руке, а главу наслонила на врата па замишљено гледа у даљину. У тај пар њене дивне прте одиста наличише на какав стародревни стуб. Пречула је последње речи Надежде Алексијевне, ал' кад примети, како су све очи од једном на њу упрте, а она се махом осети шта је порумени па хтеде у дворану . . . Ал' јој се Надежда Алексијевна брзо лати руке, привуче је себи, улагујући се као каква мачкица, па пољуби ту чисто мушки руку. Марија се Павловна још већма замури.

«Ти све тераш лакриди, Нађо,» рече јој.

«Зар нисам рекла истину? Ево ја се позивам на све остале . . . Но хайде, хайде, оканућу се. — Ја вам и опет велим,» окренуће се Надежда Алексијевна Владимиру

Сергејићу, «штета што одлазите. Ми додуше имамо једнога јећне premier-a, што се сам назиће; ал' он већ није ни за шта.»

«А ко је то, ако смет запитати?»

«Бодрјаков, песник. А како може песник да буде јећне premier? Прво и прво носи се да вас бог сачува, друго пише додуше епиграме, али од сваке женске, па — узмите само! — и од мене се боји, све шапуће, не знам нека му је рука изнад главе, и бог би све знао шта. Кажите ми, молим вас monsieur Астахов, јесу л' сви песници таки?»

Владимир Сергејић плану.

«Лично нисам ниједнога познавао, а морам признати, да се писам ни отимао, за тако познанство.»

«Та да! Разуме се. Ви сте позитиван човек. Није хасне, мораћемо узети Бодрјакова, нема се куд. Други су јећне premier-i још гори. Овај ће бар научити своју ролу. Машица ће уз трагичне роле бити и prima donna. Нисте је чули певати monsieur Астахов?»

«Писам,» рећиће смешећи се Владимир Сергејић, «нисам ни знао, да . . .»

«Шта си ти навлајисала на мене, Нађо?» рече Марија Павловна срдито.

Надежда Алексијевна скочи.

«Јест, јест, слатка Машице, тако ти боѓа, певај нам што год, молим те . . . молим те, слатка. Нећу те се манути док нам што год не попеваш. Душо слатка, певај нам што год. Видиш и ја бих што год певала да позабавим госта, ал' ти знаш, како ми је глас гадан, ал' видићеш како ћу те пратити.»

«Марија Павловна ћути.»

«Тебе се не може човек оправстити», рећиће најпосле. «Као некој мази мора човек да ти испуни сваку твоју лудорију. Хајде де, певаћу.»

«Красно, красно,» повика Надежда Алексијевна па затапша рукама. «Господо славна, хоћемо л' у дворану. А што се тиче „лудорија“, да знаш да ти нећу оправстити,» додаће смејући се. «Како ми можеш пред страним човеком тако износити слабе стране? Јегоре Капитонићу, да л' и вас Матријона Марковна тако срамоти пред страницама?»

«Матријона је Мараковна,» мумлапе Јегор Капитонић «честија дама, само што се тиче — »

«Но, хайдмо, хайдмо,» прекиде га Надежда Алексијевна, па оде у дворану.

Сви за њом. Она скиде шешир, па седе за гласовир. Марија Павловна стаде поред зида дosta далеко од Надежде Алексијевна.

«Машице,» рече мало се промисливши, «Певај нам: хлопец сеје жито.»

Марија Павловна поче. Глас јој је чист и снажан, певала је добро — просто и без афектације. Сви је пажљиво слушају. па Владимир Сергејић не може да прикрије своје чуђење. Кад Марија Павловна сврши, приђе јој, па је оде уверавати, како никад није очекивао, како не би никад мислио . . .

«Чекајте, чекајте само,» прекинуће га Надежда Алексијевна, «дећиће још нешто лепше! Машице, хоћу да обрадујем твоје малоруско срдчиће, певај сад: Гомин, гомин по дубрави . . . »

«Зар сте ви Малорускиња?» упита је Владимир Сергејић.

«Родила сам се у Малој Русији,» одговори му она, па поче: Гомин, гомин по дубрави . . .

Најпре је певала немарно; али тужно-страсна песма из њене домовине, мало по мало па је раздрага, лице јој пламти, очи севају, а глас живи огањ. Престаде.

«Ох бого, ала си то дивно отпевала, рећиће јој Надежда Алексијевна пригнувши се преко гласовира. «Штета, што ми није брат овде!»

Марија Павловна спути махом очи, па се као обично поругљиво смеши.

«Управо бисмо требали још нешто да чујемо,» рећиће Ипатов.

«Ако би били тако добри,» додаће Владимир Сергејић.

«Опростите, данас не певам ништа више,» рече Марија Павловна па оде из собе.

Надежда Алексијевна погледа за њом, па паде у дубоке мисли. Онда се смеши, па поче по гласовиру једним прстом мелодију оне прве песме; онда од једном засвира неку дивну попку, па не свршивши је, увати један гласан акорд, заљун инструменат, па ћипи.

«Штета, што нема никога с ким би се могло играти, а сад бих тако радо играла!»

Владимир јој Сергејић приђе.

«Да дивна гласа у Марије Павловне,» приметиће, «па како са осећањем пева!»

«А ви волите музiku?»

«Веома.»

«Тако научен човек — па опет волите музiku!»

«А од куда ви дођосте до тога, да сам ја научењак?»

«Да, да; ја све заборавим, да сте ви позитиван човек. Ал' где је Маша? Чекајте, сад ћу је довести.»

Па се Надежда Алексијевна вијну из дворане.

«Прави ветропир, као што изволевате видети,» рећиће Ипатов Владимиру Сергејићу «ал' има добро срце. Па тек како су је васпитали! Не можете ни помислити! Говори све језике на свету. Него дабогме, људи су имућни.»

«Да, да,» вели Владимир Сергејић разсејано «врло љубазна госпођица. Него допустите, молим вас, да вас запитам, је л' би ла и ваша госпођа супруга из Мале Русије?»

«Него да је била. Моја је покојна супруга била из Малоруске, као год и сестра јој Марија Павловна. Знате, управо да вам кажем, моја жена није имала ни подпuno чист изговор. Дабогме да је знала добро руски, ал' опет није сасвим чисто говорила. Марија је Павловна оставила домовину још дететом, ал' опет малоруска крв пробија; јелте?»

«Марија Павловна пева дивно!» приметиће Владимир Сергејић.

«Одиста, није рђаво. Ал' ког нам врача још не доносе чај? Па где су се те девојице запекле? Време је већ чају.»

Госпођице се још не враћају. Међутим наместили сто па донели самовар. Ипатов

пошље по госпођице. Ево их заједно. Марија Павловна седе за сто, да успе чај, а Надежда Алексијевна оде вратима од лонџе па гледа у башту. Након врелога летњег дана дође јасно, тихо вече Пона неба преливено сунчевим првенилом. Широка бара стоји као неко непомично огледало, па из сребрнасте магле својих дубоких недара одблескује стрмоглав читаву пучину неба, прикасто дрвеће и куће. На све стране тишине, не чујеш ни најмана жубора.

«Глете само како је дивно,» рећиће Надежда Алексијевна Ивану Сергејићу, који јој је полако пришао. «Ено тамо доле у бари претрчала једна звезда поред оне свеће из куће; пламен првен а звезда златна . . . А гле ево возе стару мајку,» придодаће гласно!

Слике из Старе Србије: СРБИН КАТОЛИЧКЕ ВЕРЕ.

Иза зове се помолиште мала колица. Турају их две слуге. У њима нека стара бакица, сва згурена и умотана, спустила главу на груди. Бела чипка на капи покрила јој скоро цело усукано, збегнуто и збабано лице. Колица стадоше пред лонџом. Ипатов изађе из себе, а девојице отрчаше за њим. Читаво су вече као неки мишићи тумарали по соби.

«Желим вам добро, благо вече, мајко,» рећиће Ипатов узвишеним гласом, пришавши старици. «Како вам је данас?»

«Ето дошла, да вас видим,» вели старица потмуло и с напрегом. Ала је то дивно вече! Преко дана сам спавала, па ме сад тако ноге болу. Ох, те проклете ноге! Нису више ни за шта, а болу.»

«Допустите ми, мати, да вам представим нашег компшију Астахова, Ивана Сергејића.»

«Мило ми је, мило ми је,» рече стара гледећи га својим великим, прним, скоро угашеним очима. Молим вашу благонаклоност и љубав за муга сина. Он је добар човек; ја сам га васпитала како сам могла, али—тек је женска муга. Још је дosta малодушан; ал' бог је добар, биће и боље, а и време је. Ал' да; ја морам сад кући. Нађо, јесте ви то?» додаће стара управивши поглед на Надежду Алексијевну.

«Ја сам, мајко.»

«А Маша двори чај.»

«Јесте, мајко; она пас двори.»

«Па ко је још ту?»

«Иван Илић и Јегор Капитонић.»

«Супруг Матријоне Марковне?»

«Јесте, мајко.»

Стара макну уснама.

«Но, добро, добро. Ал' кажи ти мени Машо, хоћу л' ја већ доћи једаред до тога старосте. Заповеди му, да сутра рано мени дође. Имам с њиме о много којечем да се разговарам. Ја већ видим без мене нема код вас нипита. Ал' сад већ доста; уморна сам. Дед турај! Турајте море, кажем вам. Па збогом, баћушко. Зaborавила сам ти име и презиме,» рећиће окренувши се Владимиру Сергејићу, «извии стару душу. А ви, унуке, немојте ме пратити. Седите, седите лепо, па учите своју задаћу. Чујете л'? Маша ваš је јако размазила. А сад вуци!»

Па са муком подигнута глава старице паде опет на груди.

Колица се кренуше па полако одзврјаше.

«Колко вам је матери година?» запитаће Владимир Сергејић.

«Тек седамдесет трећа, ал' је изгубила ноге још пре двадесет и шест година. То је било некако од мањих након смрти мог покојног оца. Била је некад лепота!»

Сви ћуте.

Од једном се трже Надежда Алексијевна.

«Шта је то? Као да прелети слепи миши. Ух, ала је то страшно!»

Па отричи журно у собу.

«Време је, да се кући полази. Михаило Николајићу, подајте ми коња оседлати.»

«Богме већ морам и ја дома,» приметиће Владимир Сергејић.

«А зашто?» запита Ипатов. «Ноћите овде код мене. Надежда Алексијевна има само две врсте до куће, а ви имате неких дванаест. Па и ви Надежда Алексијевна, куд се и ви тако журијте? Причекајте до месечине; сад ће и месец скорим изаћи, па онда вам је још видније за јахање.»

«Што му драго,» вели Надежда Алексијевна, «и онако писам већ одавна јахала при месечини.»

«А ви ћете код нас преноћити?» запита Ипатов Владимира Сергејића.

Бога ми не знам ни сам . . . ако вас не бих узнемирао . . .

«Какво узнемирање, молим вас! Одмах ћу дати, да вам се спреми једна соба.»

Кад се унела свећа, чај попио и Јегор Капитонић сео са Ипатовом на један превратац, а «врећа» ћутећки поред њих села, рећиће Надежда Алексијевна: «Знате, то је тако лепо, кад човек јаше при месечини, па још кроз шуму. Знате, тако мило, а и страшно! Час месечина, час сенка, па вам долази, као да се неко иза вас шуња.»

Владимир се Сергејић «снисходително» смешио.

«Ша онда, јесте ли бога вам кад год седели поред шуме, за мрачне, топле, мирне ноћи? Мени се онда увек чини, да двоје баш ту одмах иза мојих леђи, над мојим уветом шапућу, па се љуто кавже.»

«Е то је, знате, од крви,» уплате се Ипатов.

«Ви описујете дивно, песнички», рећиће Владимир Сергејић.

Надежда га Алексијевна премери.

«Мислите? . . . А видите, мој се опис Маша већ не би допао.»

«А зашто? Зар Марија Павловна не воли песништво?»

«Не воли, вели, све је то измишљено и није истина. А то она не трпи.»

«Чудно!» вели Владимир Сергејић. «Измишљено! Па да како да буде? Шта ће нам онда песници?»

«Та оно јесте. Ал' управо, не би ни ви требали да волите песништво.»

«Баш на против, ја волим песме, кад су одиста лепе и звучне, и кад . . . како да се управо изразим . . . кад нађем у њима своје идеје, своје мисли . . .»

Марија Павловна устаде.

Надежда Алексијевна брзо се окрену њојзи.

«А куда, Машо?»

«Идем, да смирим децу. Већ је девет.»

«А зар деца немогу леђи и без тебе?»

Ал' Марија Павловна узе децу за руку, па оде с њима.

«Данас је нешто нелагодна», приметиће Надежда Алексијевна; «а ја већ знам и зашто», приодаће полугласно. «Ал' то ће већ проћи.»

«Допустите да вас запитам», почеће Владимир Сергејић, «где ћете провести ову зиму?»

«Можда овде, а може бити у Петрограду. Само се бојим, да ми не буде у Петрограду дуго време.»

«Дуго време . . . у Петрограду? . . . Ал', молим вас, како то може бити?»

Владимир јој Сергејић узе наваћати све болјтике, згоде и дражи у великоваршком животу. Надежда га Алексијевна пажљиво слуша, а не смеће очију с њега, мислиш, учиму црте на памет, а каткад би се насмешила.

«Ја већ видим, ви сте врло речит», рећиће напослетку. «Још ћу морати бити преко зиме у Петрограду.»

«Одиста се нећете кајати», примети Владимир Сергејић.

«Ја се не кајем никад ни због чега; није вредно. Кад човек учини какву лудорију, онда треба да гледа, да је што пре заборави — па је с отим свршено.»

«Допустите ми, да вас запитам», почеће Владимир Сергејић на францеском језику после малог ћутања, «јесте ли већ одавна познати са Маријом Павловном?»

«А допустићете и ви мени да вас запитам,» одговори Надежда Алексијевна са ончасним подмехом на уснама, «као због чега ме баш то питате на францески?»

«Па тако. Без и каква особита узрок.» Надежда се Алексијевна осмехну још једном поругљиво.

«Не познајем је тако одавна. Јелте, славна девојчица?»

«Ориџиналија је», мумлао је Владимир Сергејић кроз зубе.

«Је л' то са ваших усана, са усана позитивног човека похвали? Не верујем. Можда вам и ја долазим ориџиналија? . . . У осталом,» продужиће устајући, гледећи кроз отворен прозор, «месец је већ морао изаћи, тополе се већ светле. Време је да се одлази. Морам заповедити да се красавчик оседла.»

«Коњ је већ оседлан», рече мали којак Надежде Алексијевне, изишав из хлада у башти на мисечину, што баш паде на лонџу.

«Е па то је како ваља! Машо, где си? Ходи да ти кажем збогом.»

Марија Павловна дође из једне побочне собе. Господа устану од карата.

«Па баш идете?» пита Ипатов.

«Да, време је.»

Па оде баштеним вратима.

«Ала је то дивна ноћ,» повика. «Одите само па промолите лице. Зар није као да осећате свој рођени дах? Па како све мирише! Мислиш сваки цвет цвати! Збиља, Машо, ја сам рекла Владимиру Сергејићу, да не мариш за песништво. Знаш? А сад лаку ноћ — ево ми воде коња.»

Отрча брзо са лонџе, баци се лако коњу у седло, викну још једном «до сутра», лако шибну коња камцијом, па одјури долми, а козак за њом у касу.

Сви гледе за њом.

«До сутра», чуло се још једном испод топола.

Још се дуго чуо коњски бањат по мирујој, летњој ноћи. Најпосле ће рећи Ипатов, да треба ићи у собу.

«Напољу је дабогме врло лепо, ама тек морамо свршити нашу партију.»

Сви оду за њим. Владимир Сергејић узео испитивати Марију Павловну, зашто она не мари за песништво.

«Не волим песме», вели му она чисто нерадо.

«Можда сте само мало песама читали.»

«Ја сама нисам читала ни једну, него су ми читали, а ја слушала.»

«Па вам се одиста није ни једна дошла?»

«Баш ни једна.»

«Па ни Пушкинове песме?»

«Ни Пушкин.»

«А зашто?»

Марија Павловна не вели на то ништа, а Ипатов се окренуо преко столице, па ће искрено приметити, није то да она само за песме не мари, не воли она ни шећер у опће, не може да трпи ништа слатко.

«Ал' има и песама, што нису слатке.»

«На пример», пита Марија Павловна.

Владимир се Сергејић почеша по глави. У опће није много песама знао на памет, па још које нису слатке.

«Ха!» рећиће на послетку «знате ли

Пушкинов „Анџар“? Јелте не? Но, та песма зацело није слатка.»

«Па молим вас, да је чујем», рече Марија Павловна, а очи обори.

Владимир ће Сергејић гледнути на таван, сабра обрве, промумла па најпосле поче да декламује „Анџар“.

После четир прве строфе диге Марија Павловна полако очи, а кад Владимир Сергејић сврши, а она га замоли нешто се утежући:

«Молим вас, почните па ново.»

«Дакле вам се допада та песма», запита Владимир Сергејић.

«Молим вас, још један пут.»

Владимир Сергејић декламује још једном. Марија Павловна устане, оде у другу собу, па се врати са хартијом, перетом и мастилом.

«Молићу вас, напишите ми је», замоли Владимира Сергејића.

«Драге воље, драге воље», вели Сергејић, па се даде на посао. «Ал' морам речи, чудим се, од куд да вам се баш ова песма тако допада. Ја сам је само споменуо за доказ, да нису све песме слатке.»

«Што јесте, јесте», вели Ипатов. «А шта ти судиш о тој песми Иване Илићу?»

Иван Илић по обичају само блеји у Ипатова, ал' не вели ни речи.

«Ево, готова је», рече Владимир Сергејић међући иза последње речи једну „узвидителну.»

Марија се Павловна захвали, па однесе лист у собу.

После једно по сахата донесе се вечера, а након једног сахата оду оба госта у одређене им собе.

Владимир се Сергејић више пута обраћао Марији Павловној, ал' тешко је с њоме започети разговор, а његове проповетке као да је слабо запимају. Легне па мисли, мисли на Марију Павловну и Надежду Алексијевну. Заспао би већ одавна, да му не смета компанија Јегор Капитонић. Пошто се муж Матријоне Марковне свукао па легао, забављао се још дуго са својим слугом, па му предиковао и световао га. Свака реч дође до ушију Владимиру Сергејићу, господу је само таџак вид растављао.

«Свећу доле», вели Јегор Капитонић плачним гласом, «тако је држи, да ти могу гледати у лице, та ти ћеш ме постарати и оседити, бесавесниче и бездјелниче један, постарићеш ме и оседићеш ме сасвим.»

«Ал' молим вам се лепо, Јегоре Капитонићу, рапшта ћу вас ја постарати и оседити?» чуо се потмули и дремљиви слузин глас.

«Рашта? одмах ћу ти казати. рапшта! Колко сам ти пута рекао: Милка, рекао сам ти, ма куд са мном ишао у посету, а ти увек понеси од сваке хаљине по два комада, рекао сам ти, а особито — море доле свећу! — а осебито од капута, казао сам ти. А ти, шта си ти море самном учинио, „бездјелниче“ један?»

«Па шта сам учинио?»

«Шта си учинио? А шта ћу сутра да обучем?»

«Па то, што и данас.»

«Постарићеш ме и оседићеш ме, ти, угореузе и злодјеју један, остарићеш ме и оседићеш ме сасвим. Данас већ не знам куд ћу од силне врућине. Доле, море, свећу, ка-

же ти се, па не спавај, кад се твој господар с тобом забавља!"

"Па рекла је и Матријона Марковна, дosta је, вели, па и нашто ви увек читаво чудо ствари са собом вучете, само се, вели, без невоље абају!"

"Рекла, рекла . . . Матријона Марковна . . . рекла! . . . А је л' то женски посао, да се плећу у таке ствари? О, та ви ћете ме постарити и оседити, сви ћете ме оседити и постарити, да, то ћете ви!"

"Па и Јахин је казао!"

"Како велиш? како велиш?"

"Па да, и Јахин је казао!

"Јахин! Јахин!" поновиће Јегор Капитонић прекорно. "Оседићете ме и постарити, да, то ћете ви! Несретници, не знate ни честито руски. Јахин! Какав те Јахин спошао? Да бар кажеш Јефим, но то хајде де, јер је право грчко име Ефимијос, разумеш? — Доле свећу! — Но, у брзини можеш, што ти драго, рећи и Јефим, аа' какав Јахин, Јахин," поновиће Јегор Капитонић, ударајући гласом на Ја. "Оседићете ме и постарити ви угурсузи и злодјеји једни! Доле свећу!"

Па је још дуго тако поучавао и опомињао Јегор Капитонић свога слугу поред свега тога, што је Владимир Сергејић и кашљао и уздисао, и ипаче показивао своје нестриљење.

Једва једном буде Милка отпуштен, а Јегор Капитонић заспи; али — и то је Владимир Сергејић слабо помогло. Јегор је Капитонић хркао тако јако, па дебело, па са тако звучним прелазима од највиших до најнижих гласова, са таким звиђањем, писком, ираском и брбољењем, мислиш зид се све тресе. Сирома Владимир Сергејић само што не плаче. Соба, што су му дали, заудара, а у јастуке и перине све упада. Да полуди од врућине!

Напослетку у своме очајању ћипи, отвори прозор, па жељно гута мирисаву ноћну хладовину. Прозор му гледа у башту. Небо јасно, а месец час се огледа у бари, час се опет отегао у неки дугачек златан клас, све од самих шљока. Од једном види Владимир Сергејић на једној путањи нешто у женским хаљинама, гледа боље: Марија Павловна. На месечини дође јој лице бледо. Стоји, не миче се, а уједан пут рече нешто — Владимир Сергејић промоли опазно главу.

"Ал' човека човек шаље,
Ко господар на анџар."

То му дође до ушију.

Та може л' бити, помисли он, дакле је песма учинила утиска . . . Ал' наскоро Марија Павловна ућута, па му се још више лицем окрену. Могао јој да разазна црне велике очи, усне и намргођене обрве. Од једном се она трже, окрете се, оде у дебелу сенку високих багрема, па је нестаде. Владимир је Сергејић још дуго стојао на прозору, онда легне, па најпосле заспи.

Чудно створење — мисли у себи преврћући се с једне стране на другу — па онда кажу, у провинцији нема ништа ванреднога . . . Којешта! . . . Заиста чудно створење! Баш ћу сутра да је питам, шта је тражила у башти.

А Јегор је Капитонић још једнако хркао.

(Продужиће се.)

КОСОВО.

ПУТНИЧКА ЦРТА

ПАНТЕ СРЕЋКОВИЋА.

(Свршетак.)

Ођу је падала киша, а пред зору почне дувати источни ветар од Турака на Србе.

У среду рано, на видов-дан 15. јунија пође Обилић са своја два верна побратима у турски логор. И Срби и Турци мишљају да иде на предају Мурату. Милош је већ паишao на предње турске страже код Лаба, и Нешрија описује тај дан овим речма:

«Кад је зора разсвела и јарко сунце с врха кафске планине своју главу помолило, дивљач и птице почеше купити своју рану, а Мурат заповеди да се у бубње забубња. Са свијуја страна заорише се трубље и свираде, фруле и таламбаси, тако, да се до неба разлегало . . . Коњаници посједаše на коње, а викачи викаху по војсци: дижте се јунаци, дижте се војници! Данашњи је дан именење, да из преса неверничких потече реком крв. Данашњи је дан убојне храбости . . . Има много година, како једемо со и хљеб султанов и од како сваки дан на коње седамо и мачеве пашемо . . . Толико година нашег слатког, веселог и радосног живљења јесте због овога дана . . .

«Сви су војници били заузели своја места . . . За овим Али-пашаочита јутарњу молитву са кураном у руци, раствори књигу и прочита стих главе пете: «О пророче божји, побиј невернике и лицемерце!» Чим то виде, развесели се, пољуби књигу, метну је на главу, узјаха коња и оде те јави Мурату радостан глас!» За овим приступи Мурату Евренос и рече: «Ако би ја сразивши се с непријатељима, тако учинио, као да бежим, нека ми мој султан не прими за зло, јер се у боју . . . мора обманом користити. Пророк је казао: «рат је у обмани.» Срби су одевени у челичне оклопе, држе у десницама мачеве: и за то, када као свиње грохотајући чврсто искупљени на непријатеља правце ударе; не може им се нико одупрети; на кога нападну, на двоје га ризбију: онда их већ не можеш ни разстављати, ни назад у бегство отерати . . .»

— «Није срамоте, рече Мурат, у боју назад ићи и бежати, јер ти знаш најбоље, како им се може најлакше додијати. Нека се отпочне бој у име божије.» У то јаве султану, да је Милош дошао и чека на улазак.

— «Ишти, Милоше, блага колико хоћеш,» рече султан и пружи му руку.

— «Свега сам задовољан код мога господара и цара Лазара,» одговори Милош.

— «Не пристоји се цару правоверних, да ћауришу пружају руку; него му пружи ногу, да је пољуби,» рече Али-паша.

Султан пружи ногу. Милош истрже мач, дохвати цара за ногу и распори га; за тим посече Али-пашу, па оде на врата као вијор, уседе, на коња и побратими потегоше мачеве крчећи себи пута право Лабу. Побрati mi mu погибоше, a њега нису даље од српскога лагора, него на 15 минута ухвати ли.

Док су Милоша хватали, Бајазит предузме царство и команду, и продужи бој, који Нешрија овако описује: «Сви стрелци на једанпут са обе стране застрељају; многобројни Срби стајају тврдо као гвоздене горе; кад превећ много стрела задажи, почеше се мицати, тако, е би човек рекао, када извор пренога мора шушти . . . или када море или зелена отока, таласе почине бацати. На једанпут неверници левога крила нагрну на турске стрелце, потисну их назад и од напреда их нападну, те им редове у двоје располове; тако исто Срби разбију и орду пазарску, која је од острагу стајала. Из ове орде била је река Овчарица, која се напунила мртваци, само где је био мед, масло и пиринац постављен, то је место било празно. Мазге, коњи и пртљаг заплету се, и тако се тај пут затвори, и правоверији не могоше побећи, и падоше на бојишту као мученици. И тако Срби победише цело лево крило турско и свуда Турци клонуше душом, када се разгласи та брука. Од силне лупе бубњева, трубљења труба и свирада свирада, од вриске коња и дозивања људи, неки испустише душу. Кратко рећи: два се мора туна сударише; мачеви засјактише, као огњене муње. Од сулица ветар не могаше дувати, а кад коњи у поток загазише, овај преста тећи; стреле падају с неба на земљу, као из облака; јаукање и помагај, са земље се на небо као дим уздизаше; мач удари о мач сулица о сулицу, ћорда о ћорду.» И центрум српски, под кнезом Лазаром јурне на Турке, потисне их од Лаба преко Приштевке. Десно српско крило под Бранковићем није се с места ни макло. Нешрија даље вели: «Сила се српска умаљаваше од броја оних, који још у боју не бијаху.» Вук се удаљавао са девет хиљади Грдечом преко планине. Резерва је турска стајала непомична на пропаштији према Голешу. Нашрија продужава овако: «Бајазит се не макну, као ни гора са десне стране . . . Виђаше он, да се ствар променила и да је мало фалило, па би исламска војска са свим била побијена.» То «мало» и била је издаја Бранковића и његов одлазак уз Грдеч, које кад виде Бајазит, он нареди да бозонције завичу по војсци: «Неверник је побијен и (ено га) у бегству,» вели Нешрија. И тада Србин Гамза повиће: «Ура!», а Бајазит (с бока) као муња груне, гласовито као и Гамза вићући: «Алах је највећи!» на српски центрум, јер је српско лево крило далеко било пројурило и гнало Турке, па у исто доба навале са одморном војском Јакшић-бег, Шиохин-бег, Шеебег, Сарућ-паша, Ајни-бег, Субаша, Карамукбил, Инџи-бег, Тувеци, Јаја-бег и други — т. ј. навале сви, па и они, на које је требало да Бранковић удари. «Господи, вели Мијаило из Острвице, која су била одана кнезу Лазару, ти се поред њега верно и истинито јуначки борили, а други су гледали кроз прсте.» «Лазар је сило ударавао на Турке; Турци кад видоше мали број Срба, опколише их, јер је издаја Вук Бранковић и одступио, које кад виђе честити кнез, он рече: «нека је проклет Вук у свима његовим делима, на овоме и ономе свету . . . Ко хоће од мене да се одвоји, нека иде за проклетим Бранковићем; ја ћу данас да у-

мрем за веру христову и за божије цркве; онај, ко остане после мене, горе ће дочекати,» а ово је рекао, вели се у староставној књизи, због неслоге великаша. Већ је Ситница према Грачаници текла и мутна и крвава; под кнезом Лазаром убију коња, и док је он сјео на другога коња, војска се збуни; он је орабри, али под њим погине и други коњ, и док је он успео сести на трећег коња, сав у крви са шеснаест рана, војска удари натраг и њега покрене; њега и војводу Његовог Крајимира ухвате Турци и одведу Бајазиту, где увиди мртва Мурата и његова два сина на мртвачким носилима.

— «Видиш ли мртве на носилима, мага оца и браћу моју, како си се смео усудити, да се успротивиш моме ону?» Запита га Бајазит.

Како је кнез Лазар ћутао, Крајимири муче: «Мисли, кнеже, шта ћеш да одговориш цару; није глава врбово стабло да два пут нарасте». . . . Кнез Лазар, не обраћајући пажње на говор Крајимира, Бајазиту рече: «Веће је чудо то, како се твој отац смео усудити, да удари на краљевство српско . . . и да сам ја знао за ово, што сада очима гледам, сада би ти морао лежати на четвртим носилима; али зар Господ Бог то није хтео, због наших великих прегрешења, па нека буде воља божија.»

Бајазит заповеди, да му одма одсеку главу, но су ухваћене Лазареве војводе молиле да њих најпре погубе; Крајимири измоли од Бајазита, да држи зделу, да не би на земљу пала кнежева глава, коме опет рекне: «Заклео сам се данас Господу Богу, где буде глава кнеза Лазара, ту да буде и моја глава.» Јаничар мане сабљом, и Лазарова глава падне на зделу; други пут мане, Крајимирија главе падне на зделу, а затим обе падоше на земљу. У том донесе јаничар главу Обилића, баци је цару пред ноге к онима двема главама говорећи: «Царе! ето две главе најжешћих твојих непријатеља!»

— «Овакве битке није било, вели Нештирија, од како људи бојеве памте Још сунце није (за Звечан и Рогозну) зашло, српска је војска била падбијена и на бојишту се видели брежуљци трушина, а главе се као кремење по земљи котрјале» Срби су изгубили царство, а Турци добили царство! После битке на Косову, казује грчки историк Дука, Бајазит одабере виђене и лепе мушчиње и женскиње, у цватећим годинама, од Грка, Срба, Влаха, Арбанаса, Маџара, Немаџа, Бугара и Латина, па су му свака на своме матерњем језику песме певале!

Нас далеко заведоше спомени Самодрже цркве, него хајдмо даље путем уз Косово.

Од Самодрже преко косовског стана српске војске пут води на реку Лаб, преко каменилог Бабинога моста. С леве стране пута, до Лаба, стоји тулбе, које су Турци саградили у част бабе Милене; она ја била нека знатна и богата жена, кад је била у стању од камена на Лабу мост саградити; у чему је њезима заслуга, ми нисмо у стању поуздано рећи; толико се истинито може рећи, да је она Турцима учинила неку услугу у хватању Обилића. Баба-Миленино је тулбе већ забатаљено, али се за то, с десне стране

пута, од Лаба за у Приштину, види сило гробље; с ниже гробља, спрођу српског стана, виде се два велика бреста, где су Турци ухватили кнеза Лазара, и где од Косова па до данашњега дана, вазда турска војска стане и дову очита, јер је ту ухваћен цар, чију су царевину они освојили. Више гробља стоји узвишен брежуљак, ког Срби називају «Проклетија», а Турци «Гази-мestan» (мученик), са кога се види своје Косово; на томе брежуљку, под шатором, распорио је Милош Мурата, и одма туна, поносно диже окружну главу у висину, величанствено, од белога мермера, Тулбе или Теће — то је гроб турскога цара Мурата. На Гази-местану је Мурат погинуо, у тулбету му сарањена утроба, а тело однешено и сарањено у Бруси. Около тулбета је дупла озидана ограда: у првој живи шех, а у другој су одаје за дочекивање гостију, где их ране и поје три дана без паре и динара, и без разлике вере и закона. То је царска задужбина, и ту ће човек вазда наћи богомољаца Турака, из читаве турске царевине, јер после Меке и Медије за Турцима нема светијега места од Муратова Тулбета на Косову. Унутра је у тулбету од белога мермера гроб султана Мурата I. Гази-хана; окло гроба плаште свеће, а над гробом полијелеј. Од те узвишености тече река Гладна Вода у Ситницу. Од тулбета, или дома турске царевине, виде се белеле, где је Обилић ујајахао коња, куда је прошао, где је пао, где су га ухватили, где му оклон расковали. Од тален пак два сата уз Лаб, код Милошеве Бање, има један гроб, који називају «јунаков гроб.» Ту је сарањен Обилић. На тај гроб долазе трудне Српкиње и Арнауткиње, пале свеће, и моле се у тој нади, да роде децу јаку и јуначину, као Обилић. И заиста нема таквога човека, који не поштује јунака! Јунаштво је врлина у поштовању, које подједнако учествују сви народ и свију времена и свију вера и закона.

Код Бање на Милошев гроб долазе да се поклоне јунаку, а Тулбету Муратову иду као гробу мученика.

Одма до пута, с десне стране, види се много гробова, које свет начива «јуначко гробље.» Туна су начињене две текиће, од којих се у једној пале свеће и кандила, а у другој се не паде ни свеће, ни кандила, али за то излази неки мирис, који привлачи себи путнике. На 20 хвати од ове две текиће, иносио стоји велика Текија или Тулбе, а ујутра има две гробнице, од тесанога мермера, са белегама чело главе; ни у овом тулбету никда се не паде свеће ни кандила; у њему је вечита тишина и ноћу вечита помрчина. На питање, ко је у њему сарањен, ви ћете добити овакав одговор: «Ту је сарањен цар Ђаурски Лазар са својим првим санџактаром» (стегоношом) Ступајући од споменика на споменик, са једнога гроба па други, преко неманићкога моста, сниже саставака Вељуше и Старе Реке, у које се улива још неколико речица, ми смо већ у Приштини, престолници Немањиној. И Приштина је сва усејана српским старијама, од којих, развалине дворца, придворне цркве и двориште Немањино, на најувишијем месту у Приштини — изнад мора 1776 стопа, — турска влада продаје за 300 дуката. Ми се нећemo

задржавади у Приштини, а коме је стало до ствари, нека прочита веома добру књигу Милоша Милојевића «Путопис праве Старе Србије,» већ хајдмо мимо турских планина висоравном ветерником преко речице Ветерника, Ајвале, к реци Грачаници, према планини Вељетену. Од Приштине је довде око 2 сата. И глете св. Грачанице, задужбине краља Милутина. На њојзи је пет кубета; сва је оловом покривена. Ви очекујете, да звон огласи службу божију, те да се на његов звон искупе браћа на молитву; напразно чекате: једно мало дрвено клепало није кадро да се разлегне по равном Косову и да огласи божију летурђију, те да се на далеко чује. Пошто смо прегазили реку Грачаницу, погледајте на лево, оно је планина Вељетки, а дуж пута села: Бабуш, Муљаново, Липљани, а на десно право до Ситнице, где је најшире поље Косово, место, које се зове «Пропаштина.» Од Грачанице ми ћемо прејездити још преко пет речица до реке Гадимке. На лево села Гадим, Миросавље и Бинач, одклен извире Бинча-Морава, са висине изнад мора 1473 стопе; ту су развалине града Мораве; на десно је покрај нас Ситница, а пред пама Ђамерли-Ћурија, блато рабовичко и више њега језеро Сазлија. Но пемојте се шалити, да му приступате ближе од черека сата, јер ћете на мање пропasti без трага и гласа. С тога је овде постало пословицом блато рабовичко и језеро сазлијско, кад се хоће да рекне што о изгубљеној ствари, за коју се мисли, да се неће никда наћи: то је језеро сазлијско! Из Сазлије извире Ситница. И туна је пунак Косова, јер одма иза Сазлије све воде теку на исток, кроз Качаник у Архипелаг. Из Салије село је Неготин, а до пута арнаутско село Сазлија. Али какво ли је оно пред нама, десно, четвртасто брдо, а шта ли је оно на његову темену? Оно вам је старијко Родимље, а од Урошеве смрти јадио Неродимље т.ј. оно је Урошев замак и Урошеви двори, одклен га је по народњем причању однео у Срем Гулуб Проић, у манастир Јазак. Оно, што се блиста и вијуга у подини брда Неродимског јесте река Неродимка, која се, веле, више Неготина дели на два крака, од којих леви крак утиче у језеро сазлијско, а десни, главни, тече на варош, на стари Качаник, покрај села Гргиће, Стагова; код Качаника утиче у Лепенац, а овај више Скопља у Вардар. Код Сазлије је дакле најувишије Косово, јер се туна воде деле, те једне теку на исток, друге на запад, а треће, као Бинча-Морава, на север. Према нама је на југу Голеш планина, више које утиче и Ситницу Црнојевића, а сниже горња, а са Чечачиће доња Дреница, саставју се и утичу поред Голеша у Ситницу. Около тридесет и четири реке и речица и два језера заливају поље Косово, те је тако родно, да је још старији наш летописац о њему рекао: Мурат се заустави на Косову, на земљи изобилној златом, сребром и осталим рудама, хлебом и вином и сваком људском и скотском раном. С тога на Косову и око Косова име 18 српских градова, из времена владе Неманића, са четири велике вароши Јањево, Митровица, Вучитрн и Приштина.

Као што видите, Косово је у хидростајском смислу најзаливеније место; Косово

је веома узвишене равниште и средсреда балканскога троноља; у историјском смислу Косово је најсветија српска успомена, у таквом склопу, да се о њему слободно може рећи, да је тај склоп божанска архитектура. На средишту те божанске грађевине налазе се гробови и српских и турских јунака, и гробови два цара — српског и турског: свака је прегрш косовске земље скупоцена њиним потомцима! Човек једанпут умире. И заиста, кад је тако: онда нема за човека ништа красније, него умрети смрћу косовских јунака т. ј. или бранећи, или отимајући царство. Ропство није достојно човека. Један најлајчији поглед на Косово, може уврстити Србе у ред најхрабријих народа у Европи. Негле-

руке Грдечу, између Ситнице и Приштине, и тајанствено једно другом тако шапућу, да слаки чути може:

— У Звечану је син удавио оца — Душан Дечанскога;

— У Неродимљу је старатељ и кум Вукашин убио нејакога Уроша;

— Грдечом је одвео Вук Бранковић војску, те издао таста и цара Лазара на Косову.

У сва три догађаја поглавиту улогу игра невера. Невера је узрок туге Србина, те жалостан рајује, робује и ћаује већ има 500 година!

1. На Ђурђев дан, прије него сване, нема тога момка ни ћевојке, (па и многе невјесте) које се неће окупати у ријеци, потоку, чарњи и т. д., али напосе момци, а напосе ћевојке.

2. Пошто сунце огране, иду момци и ћевојке, некад обашка, а некад укупно, те се по ливадама онако обучени по трави ваљају, а ће нема ливаде, по каквој долиници, и сваки за себе пјева: Ђурђев данче и зелена траво!

3. Прије Ђурђева дне не ваља никакав цвијет миризати осим љубице, а на Ђурђев дан нема тога мушких ни женских, који неће собом убрати по један цвијет, каквога може у своме мјесту набавити; до подне га носи у рукама и мирише, а од подне за ухо

ГАЂАЊЕ ЦРНОГОРАЦА НА ЦЕТИЊУ.

дећи на све то, ипак Србина обузима нека туга на Косову; за што?

Нису узроци те туге гробови јунака, — болом смрћу нису могли ни умрети; нису узроци те туге ни гробови оба цара: од њих никог прослављенијег и чувенијега нема — они вечно живе и живиће доклен тече крв њиних потомака; није узрок те туге ни цвеће косовско: оно миром мирише; нису узрок те туге ни силне развалине косовске,ничега вечитога на свету нема; није узрок те туге ни свршетак боја, јер једна битка није кадра да упропasti један народ Ту тугу и жалост у грудма Србина проузрокују три злочинства, које се једно с другим рукују, и једно друго дозивљу над пропаштином царства српског на Косову. Звечан дозивље Неродимље, Неродимље Звечан, а обоје пружају

НАРОДНО СУЈЕВЈЕРИЈЕ или врачање, слутња и бајање.

Скупши и описао

ВУК ВРЧЕВИЋ.

дио први.

Чаровање о годишњим празницима.

(Продужење.)

В. Ђурђев дан.

Обичаје и басновјерје народње о Ђурђеву дне описао је пок. Вук,^{*)} које по свој прилици ради народ по Србији и Војводини, и доста сличе на оне овдашњега народа. Ево што овдашњи — понајвише — момци и ћевојке раде.

^{*)} Живот и обич. народа српскога, на стр. 28.

носи. Многе ћевојке и момци држе ноћу цвијет у њедра, те једно друго у јутру крадишице од родитеља дарива, а то, да би се оне године поженили и поудали.

4. Нема тога чобана, који неће на Ђурђев дан (као и на божић) изврхи пушку преко свога тора, па рече: колико ово зрно од дома (далеко), толико вук од тора.

5. У Црној Гори, по селима Боке которске и по Херцеговини, а не само по Боки, као што пок. Вук каже,^{*)} нађу се три ћевојке другарице, које су већ за удају прирасле, те на Ђурђев дан у јутро, прије по сунце гране, отиду на воду, ништа у путу не говорећи, а пошто наточе судове воде, иду једна за другом. Најпрва носи у њедра прса и грабова лишћа, те она, те је у сријеса

^{*)} Вук. Живот и обич. народа српскога стр. 29

ди пита најпрву: Што то носиш у бурило? а она: — Воде, да ове године воде и мене и тебе, и ту што гледа про тебе. — А што то носиш у њедра? — Просо, да просе и мене и тебе и ту што гледа про тебе. — А још шта носиш? — Грабовине, да грабе и мене и тебе, и ту што гледа про тебе.

6. На Ђурђев дан, народ каже, да ни пошто неваља преко дан спавати, јер би га преко цијеле године бољела глава, а ако би почем некога сан преварио, треба му дати да на Марков дан онолико и па онो исто мјесто од спава, па га — веде — неће глава бољети.

7. Сви орачи и копачи пазе, какво ће вријеме на Ђурђев дан бити, и мисле, ако је ведро и топло, да ће она година родна бити, а ако ли је облачно и кишљиво, врло слаба (даље виђи под «божић»).

8. Нема тога села у којему се неће објесити љуљајка (у Боки зову ћуљајку), ће се момци и ћевојке укупно љуљају, и свакојаке љубавне пјесни при љуљању пјевају.

9. Никакав чобан за живу главу неће прије Ђурђева дне засвирати уз свиралу (фрулу, а у Црној гори: дудук) ни у кући, а камо ли у гори крај оваца; а на Ђурђев дан у јутро, кад с' ајваном крене у пашу, сваки ваља да засвира, и тако један другога радо слуша и пази ко боље узању свира.

10. Кад се у вече чобани са стоком кући врате, сваки ће донијети по један нарамак пролистани или пропупчани грана из планине, те баци у тор, да козе и овце ону ноћ брсте, а особито јагњад.

11. Ако чобани на Ђурђев дан прије но сунце гране чују кукавицу, треба да три пута заособице рече: «Искукала да Бог да своју, а не моју главу, а кад је чује у вече врхући се кући рече: «дослугила да Бог да вуковима у планини, а не мојим овцама у торини.»

12. Кад огрије сунце, момци и ћевојке фатају неке мушице крилате, (овамо се зову бабурице), па је ставе на длан, и она одајући тражи негђе крај одкуда ће полећети, говорећи (они или она те је држи):

Бабе, бабурице!

Жив ти тата, жив ти мама

Кажи ми, не лажи ми,

Ће ћу се ја оженити (или удати).

Пут које стране полети, мисли, да ће се од онога села, куће, мјеста и т. д. оженити или ћевојка удати.

г.) Ивањ дан, Петров дан и Илијн дан.

Сва три народа ови крајева ђеткују ова три свеца пошто више, од други годишњи празника; ево зашто и како.

1. **Ивањ дан** — народ вели — да је тако велики светац код Бога, да на његов дан и од његова страха три пута сунце па небу стане, и зато се народ на Ивањ дан — без разлике спола и узраст — купње у води, или у мору, као и на Ђурђев дан, да би — народ мисли — опрао они дан све своје грјехове. Ћевојке удаљенице на Ивањ дан обичавају посјати шеницу па гледају на Петров дан како је изникла. Ако је у клицама, оне се година неће ни вјерити, а ако је на завојке *) налик прстена, и вјериће се и удати.

*) Нар. пјесна: Неки гледа у земљу преда се,
Како расте трава на завојке,
Као дојке у младе ћевојке.

2. **Петров дан**. Зато што народ вели да је свети Петар, они који од неба и од раја држи кључе, као и од пакла, па кад долазе душе на вратима, у његовој вољи стоји пуштавати онамо ће он хоће, те душама вели: ајде на она, или на она врата.

3. **Илијн дан**. Најрод, кад гоћ спомене св. Илију, вазда настави «громовник», па и кад се нешто заклиње каже: «тако ми светога Илије громовника», јер веле, да свети Илија управља по божијој заповиједи с' громовима и кад гоћ, и кога гоћ он ће, може громом убити; да он по небу у колима лети, тако брзо као муха. Најрод приповиједа: кад би свети Илија знао, кад је његов дан сав би свијет што је на земљи једним громом срушio, али не може да зна, у који дан од године његов имени дан спада, зато — најрод вели — што има сестру огњену Марију, која га сваке године вара говорећи му: «кад твој имени дан дође, каза ћу ти,» а пошто прође, онда му каже, да је његов дан прошао и онда од његова страха да побеже под крило Богородично да је не би убио. Много жена неће да пере лађене аљине на три дана пред Илији дан и на три дана после, јер кажу да би се одма аљине распале као паучина, или да би их Илијинско сунце сажегло.

Најрод мисли, кад је честа громљавина, да св. Илија убија ћаволе и зле душе по ваздуху, и будући да се они од грома боје и бјеже, ће који прије може, за то се не вљаја — најрод вели — крстити кад громи да не би ћаво од незвоље под крст побјегао, него стави тамјан на ватри да замирине кућа од дима, па неће ћаво на тамјан никако; ово нам и пок Вук потврђује у Рјечнику на стр. 102.

Кад на Илији дан громи, свак се у најроду боји да они дан свијет не пороне (као што сам овамо казао), па зато многи момци и ћевојке трче те се по трави ваљају да их не би гром убио, а стари људи и жене моле се Богу: Боже ако смо и грешни, твоји смо.

На вечер од сва три напоменута празника, пошто се умрачи, најрод сваке године ужиже пред својом кућом колико може вишту ватру наложи. У вријеме плама, сви млади момци про ватре прескачу, но не бих знао сад казати, да ли то чине из неког чаровања, или весеља ради, али мене се чини, да мора бити једно, али друго.

д.) У очи младога петка (или нећеље.)

Покојни Вук *) описао је сва ћевојачка врачања, која у Сријему постоје, и зато што се многа подударају с' оним, те овдашње ћевојке обичавају врачањи, што ришићанке у очи младе нећеље, а турске у очи петка, т. ј. у први петак или нећељу, који дође пошто се мјесец мијени. Ево даље што покојни Вук оствари каже, и оно што сам ја овамо чуо, и сравнивајући његове и моје, видићемо да је врло мала разлика, и да је обое једно исто лишиће од једнога народњега корјена.

1. Ћевојка у Сријему — каже Вук — први залогај хљеба умочи у со, метне у уста, мало прожваће, па извади из уста у десну руку, да остави суђенику, па из руке спусти у кеџељу (у Боки веле: у травесу, а у Црној Гори и Херцеговини: опрегљача), па кад пође

спавати, узме огледало, огледа се и рекне: сјајно огледало, као што сад мене показујеш, те се лепо видим, тако ми у сну покажи суђеника. После се помоли Богу и метне ону кеџељу под главом и рекне: Ја се теби молим Господи, нека ми суђеник дође на сну; ако је преко воде, ево му чуна и весла (чанак и кашика), ако је преко шуме, ево му шјекира, ако је трња и камења ево му вила (виљушка) нека дође, ево му хлеба и соли, да заједно једемо, чешљева, да се счешљамо, огледало, да се огледамо, па заједно на вјенчање да идемо. Од свега овога, што Вук каже, пигђе у ове крајеве чуо нијесам.

2. Даље каже Вук: у очи млада петка или нећеље уфати ћевојка паука, метне га у калем, затисне љебом калем, па кад пође лијегати, спомене све свеце, прекрсти мјесто под главом три пута и рекне: «Науче, ти се пењеш високо и по земљи, потражи мага суђеника, и доведи га мени на сан; ако га доведеш, ја ћу те опет у јутро пустити, да милиш по свету; ал' ако га не доведеш ја ћу те удавити.» Код нас па против; уфате у Боки, или овће у Требиње, казали су ми, да увате ластавицу, обмотају јој једну длаку од косе из главе око ноге, па је у вече пуште и закунује да тражи њезина суђеника па да јој щутра у јутру каже.

3. Кад ћевојка награди ткање — каже Вук — она те тка никад не мјери колико је откала, но оно неизмјерено палтино стави под главом, помоли се Богу, прекрсти три пуг оно мјесто под главом и рекне: «Боже! који је мој суђени, пошљи ми га на сан, да прејмимо ово платно, да у јутру вјенчаницу кројим њему и мени.» По том легне на десну страну, и пипошто ни с' ким ништа не говори, а у јутру кад се пробуди чува се да што не рекне, док се не прекрсти и да у прозор не погледа. Код нас са свим другачије: кад сврши постав на стативе, па: ико ће најпрви од мушки глава у кућу уљести и мисли да ће њезиноме суђенику бити исто име, као ономе, те је у кућу уљегао

4. Кад ћевојка види млади мјесец, она спрам њега стане, прекрсти се, очита молитву какву зна у три пут, пак рекне мјесецу: «О сјајан мјесец! који си на небу, ти видиши сву земљу, и на земљи онога, који је мени суђен, учини да га и ја у сну видим, ма да је гдје у свету, опет он стоји на оној земљи, коју ти видиши, ја те земље узимам ево да метнем под главу.» Потом се сагне, узме прстима испод десне ноге земље, пак метне под главу кад стане лијегати, прекрсти оно мјесто, ће ће главу наслонити три пута, помоли се Богу, легне на десну страну, и ским не говори. Ни овога код нас ништа чуо нијесам, осим само, што према младу мјесецу два — три пут посјочи и рекне: «ти стар, а ја млада, а мој суђеник здрав и млад.»

5. Ћевојка у очи младе нећеље — даље каже пок. Вук — дадне скоро удатој невјести, која је још под вијенцима, свој уплетник, а ова га увеже у своју косу, и кад стане лијегати рекне: «Мој венац ћевојчин (по имену) уплетник да ја под мојим венцем смијем, уз кога ће она стајати и венац предавати.» Овдашње ћевојке мјесто уплетника, овако давају певјестама јабуке.

6. Вук вели: ондашње ћевојке у очи

*) Живот и обич. народа српскога, на стр. 323.

младе нећеље, или вторника, метне седам сребрни цвапцика под главу, и моли се Богу, прекрсти оно мјесто под главом три пут, и рекне: «Од Бога суђени! не закасњавај виште, већ дођи макар на сан, да ове новице преbroјимо, па да за њи вјанчано рухо идемо купити.» На против, наше ћевојке овамо од овога ништа не раде, него кад иду лијегати преврну узглавље на ком ће спавати, да би дошао суђени у сну, да га види и да се с њиме поразговори.

7. Казао сам под «Ћурђев дан» шта ћевојке раде, да се оне године вјере и ураду, а по ће што као узмимогред на друга мјеста у овој књизи.

(Продужиће се.)

ЛИСТАК.

СЛАВА ВОЈВОДИ МАКСИМУ!

Из смијега и леда горње Ерцеговине сашли борци за слободу к југу, ће су Турци нашли блаје поднебје и примакли се Клеку и Дубровнику за сваки случај.

Борци су они исти јунаци од Главског Дола и Утова, од Муратовице и Плана — добровољци црногорски са чуvenим Пеком, и по њему Пековци прозвани, и Бањани са својим војводом.

Бањански војвода Максим и Пеко бјеху се у овом јуначком устанку удружили и пријубили, да један без другога никуд некрећаху у њиховом ирелијећању од Клека до Пиве, а од Невисиња до Билећа—њихова се војска може назвати «летућом.»

Пеко јој је бодро око орлово, а Максим јој душа, она искрица божанствена, која распаљиваши на јуначка, на велика дјела овог великог покрета српског — да, српског, јер што је живо поље је да свети Косово, а мртви се не броје.

На богојављење, на велико ово славље пра-вославља, кад су се баш у један глас појале оне дивне пјесме и чатиље оне страшне молитве на Неви и Дунаву, на Босфору и на Јадранском мору, појави се јужној Ерцеговини ова јој спасоносна војска, а Турцима смртоносна, и небо се веселило изнад некадашње баштине светог Саве, по којој прохуја добри глас, да је нови заповедник турске војске разбијен на Глувој Смокви.

Бјеше из Требиње изашао да прихвати хране са Царина, а сад разбијен и невиђе је! А! Требиње гладује и оружју султановом треба част повратити, те се Турци ушанчују у Радован-ждријелу одакле ће господарити саобраћајем између Требиња и Царина.

И ту на њих трећи дан удара Пеко и Максим, подкриљени усташкијем војама Петковићем и Вукаловићем, Перовићем и Томашевићем.

И ту се распаљује она божанствена искрица у витешком Максиму, која српску војску надају вишом снагом, те на јуриш турске шанце о своји, и на њима разави заставу побједе.

Гди си Максо, чедо славе,

Извавиће свију нас!
Наде душман, спасију бједа,
И наша је побједа.
Али Максо глас нечује,
Обуз'о га вјечни мрак,
И радости уранак
У сумору изчезава . . .

* * * Стерија.

Бањани су племе ерцеговачко до Грахова на граници црногорској, јуничко и вазда поуздана помоћ Црној Гори, до пет стотина пушака.

Баћевића је ту кућа војводска, од које ради војвода Јован, а од Јована Максим 1848.

Војвода је Јован погинуо у цвијету своје младости, у рату шездесетдруге, Максим оста-

де од четрнаест година, али из поштовања према кући и ради заслуга славног му оца, буде наименован војводом и пријнат од народа.

Максим се ожењио од Вукотића са Чева, истом продицом књегиње Милене, и лијени породица — два сина и једну ћерку.

И кад дође глас од побједе на Радован-ждријелу, донесе и тужну поражујућу вијест, да је туна и војвода Максим погинуо.

Он је предводио јуриш младеничким одушевљењем, и тек од пете ране пануо, и одма за највећу усну.

Тијело је Максимово пренесено у Дубровник, а отелен великијем почастима отпраћено пут Конавала.

Конављани су дјено испратили мртво тијело до своје границе, ће су га дочекали игуман Савински Јоаникије, су два калуђера, чета Гарibalдијанаца, и Суторински повјереник усташки са осталим народом — па се до љубија Суторинском спустили —

С прним срцем нејач иде,
И сузама путе роси,
Гди дружина сјетна лица
Ладно Максо тјело носи. Стерија.

Ерцег-нови је доста чуvenа варошица српска, која лежи према уласку у залив которски, а од Суторине три четврти сата одстоји, тако је у непрекидном саобраћају са Ерцеговином, те и најприје и најживље осјећаје ерцеговачке дијели.

Кад се просује глас по варошици — ил боље по граду, да неби коме нажао блио, — да рођаци Максимови мртво тијело му преко Боке у Бањане носе, најсвешчаниј облик на се узимље, трговине се затварају, мало и велико на сусрет му излази, а на лицу свакоме видиш свечану озбиљност и тугу.

Одбор ерцегновски са мноштвом грађана чекаје сјетну пратњу на граници аустријској; млађи су сву ноћ пребрали у Суторини, очекивајући је; али тек кад је сунце огријевало ерцеговачке врхове, Максимова пратња прелазише у границу ерцегновску, те преко Игала до Топле растијаше величанствено пружајући се испод зеленијех сводова маслинскијех и лаворовијех, дочим су се звона са топольскијех цркава разлијегала, а прашгије мртвачки грувале.

Код Спасовске цркве друго мноштво скрушеног народа изгледаше славног покојника, аproto Топаљски, Христифор Јубардић, са својим свештенством, најпобожније прими свете остатке ове славне жртве за ослобођење српско, и у храм унесе, да их још једном опоји, да поштедију почаст тај силан народ укаже Србину, који полази да вјекује са Обилићем, Карађорђем, Мирком и осталим јунацима, који се за исту мисију борише.

Свак приступа сакрушену
Свог спасавца да целива,
У сузама купају га,
Које за њим род пролива. Стерија.

С Топле се подиже спровод каквог никад Бока цијела није виђела.

Ђеца од обје школе Топаљске и Ерцегновске са оном пријељијех Ерцеговца; свештенство многобројно из све околине; восак сав, што је богата црква топаљска имала, у пламену; народ од оба обреда, из града и из околине, помијешан пријејелом нејачији ерцеговачком; и тужно појање «сјати Боже» — да кам процвили!

Све тако преко варошице до на море ће се милостиво намјести у барку мртвачки сандук с крстом, у друге три барке посиједа свештенство и својата Максимова, па се тако пут Рисића кренуше у само подне. А она множина остаје као сјајење на обали, пратећи погледом и тугом, преко тихога залива, смјерну друžбу Максимову, докле год му је сабља истрнuta на сандуку и краст сребрни сијевао према подневном сунцу.

Рекао би да је манастир Савина царска лавра, а не да су је подизали калуђери, што су из Ерцеговине бежали од турске зулума, а за своје прибјежиште.

Са те лавре бокенико-ерцеговачке разлијежу

се звона милогласна по чаробном заливу которском, е би реко, да сву Боку позивљу на окун тужни, е би реко, да обу да се до Бога чују.

А калуђери Савински тихо чате преко тихог залива за покој велике душе Максимове.

Савина се лијепо одужила.

Дан је рајски, а слушао си за дивоту залива, по ком се сада вози мртвав Максим Баћевић, момак од двадесет и седам година, за ког кажу, да на Цетиње није љешишег, угледнијег и виђенијег долазило, а знамо да га изобилују дивне слике јуначке. Три сата је овај најдивотнији предјел српски у своја њедра гриљо најдивнијег јунака српског, и небо се на тај призор тронитељи омиластивило, да се могло чути прскање виштаница, чији су се пламенови огледали о глаткој површини мора сињега. За ова три сата вожње по мору, и небо је и земља учествовала у спроводу Максимову — то су били тренутци за српска пјесничка срца неоцјењиви.

Са брежуљака, што осипљу обале которског залива, одзиваху се звона са бијелијех цркава, јеку гласовитијех звона савинскијех, и разлијегаху се по странама и висовима, и што се о заливу огладају све докле су звоне манастира Бање и са Рисањскијех цркава предуслели свечани спровод.

На пристаништу рисанском чекаху драгоцене остатке младога војвода многобројно свештенство са протама которскијем, Морињскијем и мјеснијем, Ришићи у свечаној одори, и мноштво раје ерцеговачке, те и опет —

С прним срцем нејач иде
И сузама путе роси,
Гди дружина сјетна лица
Ладно Марка тјело носи.

У саборију цркви рисанској двадесет свештеника поју свечане задушнице новоме јунаку српскоме, па му Ришићи брачки предају Кривошијанима драгоценјено тјело, а Кривошијани Граовљанима.

И већ сада почива у земљи, која га је родила, а за коју је сам себе жртвовао.

Почивай ту слатко, нови наш поносе, који си до небеса узине ствар српску, лака ти земљица, слава ти!

У Котору на Савин дан 1876.

Т.

ЂУРО ЂАНИЧИЋ.

(Свршетак.)

III.

Али он није само непосредно утицао на научни развијак нашега језика, него њему има много да захвали и наша историја, политична и књижевна. У нас се по невољи многи историјски споменици изгубише, многи растурише, и само по неке почеше објављивати у 40-им годинама, свакојако и са тешком муком. Ђаничић издаде до сад: «Стара пјесма за ново вријеме» (Карловци 1848), «Живот св. Саве» по преради Теодосијевој (Београд 1860), «Никољско јеванђеље» (Београд 1865), «Живот св. Симеуна и св. Саве од Доментијана» (Београд 1865), «Животи краљева и архиепископа српских, од архиепископа Џанила» и његових ученика (Београд и Загреб 1866), «Рословице» (Загреб 1871), «Piesme Mavra Vetranića Čavčića, dio II» (Загреб 1872), «Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Naljescovića» (Загреб 1873), «Историја српскога народа, од А. Мајкова» превод с Рускога (Београд 1858, 2-го издање уки ће скорим у штампу).

А да би се историјски споменици могли боље разумети издао је у три књиге «Рјечник из књижевних старина српских» (Београд 1863 до 64). О том делу Миклошић истиче, да без њега не може бити ни историк ни географ . . . «без њега не може бити нико, ко се бави старијом српскома народом — које тек праву вриједност даје познатим до сад изворима за српску историју, чинећи да се они могу с коришћу употребити, и које ће бити постојан споменик научној озбиљности својега писца.» — Руски «Отечественныя записки» донесене (1864) оваки суд: «Млада српска књи-

жевност праведно се може поносити речицима Вуковим и Даничићевим, каквих немају још ни друге словенске књижевности, старије и богатије од српске." — И. И. Срежњевски (у записима руске академије 1866) вели: "То је најбољи речник од свију до сад изданих о старим дијалектима словенским."

IV.

Године 1850 превео је у Бечу "Приповјетке из старога и новог завјета," које су штампане у сва три српска говора, обојим словима (последње 9-то издање Ћирилицом у Загребу 1873). То је до сад у нашој књижевности најбоља црквена историја за децу. — С рускога је превео А. Н. Муравијева "Писма о служби божјој" (Нови Сад 1854, последње је 3-ће издање у Београду 1867). То је дело у руском оригиналну доживело до сад више од 10 издања, доџија обично у 40,000 комада. — Године 1864 изашао је у Бечу "Иса-

тично законодавство; а од поетичних дивне лирике, прекрасних идила, изврсне дидактике, књига о Јестири као неки историјски роман, и пророчки списи. Пророци су пак — по Шеру — "Вође народне у јеврејској држави, опозиција, заступници народних користи против царскога насиља, гласници правде и јавнога мишљења. Они не би могли итрати тих улога без наслона на стару веру у Јехову, с тога изједначаваху своју демократску мисију с волјом божјом." — На послетку, превод библије богати језик многим лепим речима и реченицама; а шта то вреди, видеће се најбоље кад напоменем, да је Шилер, пре по што ће написати свога Дон Карлоса, читao Лутеров превод библије само ради тога, да боље изучи немачки језик.

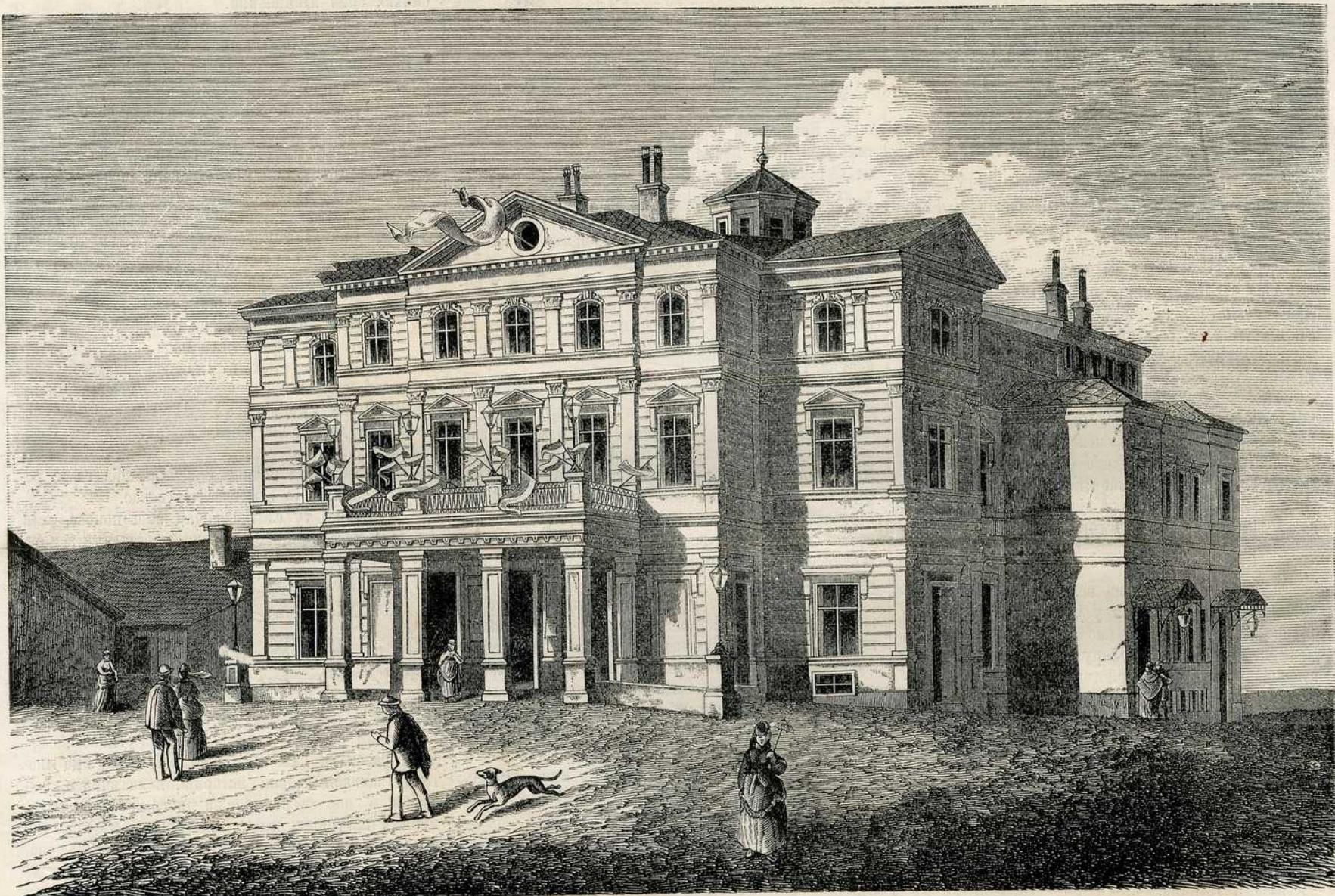
V.

Напред смо побројали дела, од којих би два три довољна била за сталан споменик и украс читавог једног радљивог живота; али то нису сва, која ће у српској књижевности име Даничићево

Што је до сад речено показујеовољно шта значи Даничић у српској књижевности; а сад ћу у кратко да описам течaj његова живота.

Ђ. Даничић (по књижевном имениу, а по породичном Поповић) родио се у Новом Саду месеца априла 1825. од оца Јована, свештеника, и матере Ане, родом из Сомбора, која је после ране смрти мужевље подигла и одгајила пет синова. Пошао од 10 година у гимназију, свршио је у Новом Саду 5 разреда, а у Пожуну 6-ти и философију, све са одличним успехом. У лутеранском лицеју професори му беху; Шреер (Schöer), који под књижевним именом Сл. Оесег написа много ваљана дела, Мартин Ковач и други. Године 1844 пређе у Пешту у права. Ту остале само годину дана, јер он није тежио за зелени сто правде, већ на широко поље науке о језицима.

У јесен 1845 отиде у Беч, које место за њега беше од пресудног значаја као и за Вука.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ.

тир." Кад је шабачки владика Гаврило видео како је леп Даничићев језик у Исаљиру, он је свој превод у рукопису бацио у ватру. — Године 1868 изађе у Београду "Свето писмо," цело, стари завет од Даничића а нови од Вука (Нови завет 1847, Исаљир 1864 а цела библија 1868). Исто је изашло и латиницом (Пешта 1868), а после је обое прештампавано у различним форматима. Ново издање, у ком су побележена паралелна места, изашло је у Београду 1871. Вук не дочека да му превод Новога Завета изађе у Србији!

Превод целе Библије увек је знаменит до-гађај у свакој књижевности, а у где којима и од епохалне вредности. Библија подмирује најпре потребу науке о вери. Али она је уједно и књижевност јеврејскога народа, једнога од најзначајнијих на истоку. Да бисмо стару јеврејску књижевност очигледнијом учинили, применићемо на њу садашње наше појмове. Мојсијеве су књиге најстарији писани документ о човечјем роду. Од про-запничих дела имају у библији: митови, приче и историја, догме и литургија, друштвено и поли-

вичним ученишти: и други списи тога одличног духа заслужују пузу пажњу и сталио признање. Многи се још налазе у "Slavische Bibliothek," "Гласнику," "Radu" и другим повременим списима. Од њих спомињем само: Лекције из српске књижевности, разрешење српске Тајне буквице, Акцентуацију. О промени сугласних од Хатала, о граматици Ђ. Крижанића, први падеж мушкých на **и** и **е**, историја компаратива, многе оцене књига, и различне ствари. Све те и остale ситније списе његове ваљало би што пре скupити у зборнике. Изашао је напредак у науци настаје потреба, да се од времена на време прикупља ново добivenо, па да се пореди са преће знаним и одвоји битно од незнатног. Особито ваља, да се даје преглед свагдашњега стања науке за оне, који не могу непрестано пазити на различне гране знања, а онет би ради били да не заостану у духовној тежњи садашњости, као: у српском језику, земљопису, историји, књижевности, народопису и статистици; јер је "ружно бити незналица у до-маћим стварима."

Као што је Вук у Конитару, тако Даничић у Вуку и Миклошићу нађе сродне духове, од којих му је први, по његовим речима: "открио благо српскога језика, а други му даде видјело, да може то благо видјети и разумјети." Он их се обожије и сад радо сећа. О Миклошићу вели у једном писму: "Кад год сам одлазио од њега, увијек се осјећах духовно опорављен и оснажен. И сад се сјећам с највећом радошћу ријечи, које ми једном рече послије разговора о стању славистике: "Жестве је много, а посленика мало."

Тако спреман остави Даничић у јесен 1846 у бечком универзитету права, те се даде са свим на филологију. Његове студије доведоше га још у тенију свезу са оцем новије српске књижевности, Вуком, коме Даничић у многоме помагао, као: при издавању Рјечника, Новога Завјета, Народнијех пјесама и приповиједака. Године 1847 изађе прво самостално дело младога научника "Рат за српски језик," које му поред многостражног признања прибави и диплому ученога друштва у Београду. Године 1852 дође Даничић у

ЦРНОГОРКА. СЛИКА ЈАРОСЛАВА ЧЕРМАКА.

Србију, али већ на годину, на позив кнеза Михаила, врати се у Беч.

Кнез Михаило, желећи да унапреди науку у своме народу, потпомагаше не само Вука, него и више даровитих младића српских. Тако је кнез познао и нашега књижевника, и што је Даничићев дар све више крчио себи пут, тим га је доброврор све више пазио. Потпора кнежеве бејаше пресудна за Даничићев живот и рад. Даничић исту јавно са захвалношћу признаје у посвети к своме Речнику, као оно Вук кнежеву припомоћ у предговору к IV. књизи Народних песама.

Од 1853 до 56 учио је наш изврсни слависта кнегињу Јулију М. Обреновићку, рођену графицу Хуњадску, српском језику. Кнегиња доцније показа своје поштовање и признање према своме учитељу тим, што му је на свет издала нека његова дела.

Године 1856 постаде библиотекар народне библиотеке и секретар Друштва Српске Словесности у Београду (1856 до 61, Гласник књига VIII до XIII, којим је књигама сунуо), а 1859 професор у лицеју, потоњој великој школи, где је веома корисно предавао словенску филологiju, општу историју књижевности и естетику. Најпре су га слушала сва три одељења, а после (1863) ограничише само на философски факултет; премда правничима и техничарима није шкодило мало више знања о своме језику, а и доцније им требаше за правничку и техничарску термиологiju. Кад у половини априла 1868 министар Црнобарац укиде забрану правописа, само тако је могло бити да се за четврнаест дана по свој земљи нисало новим правописом, што је готово сва млађа интелигенција била Даничићев ћак.

Руска академија за науке у Петрограду именова га 29. децембра 1863 својим дописним чланом, које је тим знатније, што наш књижевник не иде међу поклонике руске; на против, једнако речју и списима доказиваше колико утицај рускога црквеног језика на наше књижевнике бејаше штетан по нас, те се наша књижевност на народном језику за народ није могла раније развити. — Осим тога цар Александар II године 1859 посла писцу синтаксе, признајући му заслуге за славистику, прекрасан пристен са бриљантима.

Кад 1865 српски министар просвете изда паредбу да су ђани велике школе дужни поштовати новога „недела“ (ђачког надзорника) као и саме професоре, те с тога цео академијски савет дође с министром у сукоб, Даничић даде оставку на професуру, па још неко време проведе у Београду, као по невољи секретар у министарству унутрашњих послова, у одсеку за пошту и телеграфију. Године 1866 буде од оснивача и заштитника јужно-словенске академије, владике Штросмајера, позван у Загреб за секретара академије, где се као таки бавио све до 1873, знатно доприносећи к полету рада академијског. Те године, на позив тадашњег министра Новаковића, врати се у Београд на своју стару катедру, с које и данас предаје, али сад већ више универзитетски — само словенску филологiju.

Године 1872 посла му петроградски универзитет диплому доктора философије, коју је он потпуно заслужио многим „строгим“ испитима пред целим светом, својим делима. — Прошле године (1875) Чешко друштво за науке изабра га за свога доцног члана.

Године 1867 беше члан српскога сабора у Карловцима, а 1874 члан народне скупштине у Београду.

Ове године учи српски и садашњу кнегињу српску Наталију.

* * *

Без меценатства кнеза Михаила, кнегиње Јулије и г. Јована Гавриловића многа Даничићева дела не би могла угледати света, а то је с тога, што велики део нашега народа у Босни, Херцеговини и Старој Србији живи у ропству, непросвећен, па књигама у оштре нема довољно купца. Кад би се све српске земље на балканском полуострву саставиле у једно, тада би српски књижевници могли опстати и без мецената, а то је услов за редовни, свестрани развијатак књижев-

ности, јер меценати су ретки; али тим је дубља и наша захвалност према њима.

Србија је тек 1830 примљена у ред европских држава, па је научно-творачки дух српски за 4 и по десетине година учинио знатне напретке на свима пољима политичног живота, у свима културним друштвима духовног бића, тежећи да буде достојан члан човечанства; а у књижевности на посебно, што се тиче словенске филологије, ту Срби и Хрвати стоје на *нивоу* науке и могу се мерити са другим књижевностима словенским. У томе пак Даничић, после Вука, има највећу заслугу.

Данашињему нашем првом филологу дај да желимо дуг и задовољан век. Нека би његово плодно перо обогатило српску књижевност још којим драгоценим даром!

Из „Орла.“ ЈОВАН ЂОШКОВИЋ.

МИХАИЛ, МИТРОПОЛИТ СРВИЈЕ.

(В. лик на стр. 17.)

Поред осталих врлина, које красе овог архијастира српског, које су му прибавиле поштовање свега православног света, он је у садашње доба обратио на се пажњу и целе просвећене Европе, својим живим саучешћем у судбини наше страдајуће браће у Босни и Херцеговини, која се јуначки боре за крст часни и слободу златну. С тога ми и стављамо читаоцима овог листа на углед слику и живот тога достојног архијереја.

Он се родио у малој варошици Бањи, оруга алексиначког, 19. августа 1826 године и крштено име било му је Милоје. Ту у месту свога рођења, он је свршио основне школе, а у Неготину полугимназију, па је онда дошао у Београд, где је свршио богословију. Године 1846 буде, као одличан ћак, послан о државном трошку у Русију, да тамо продужи своје духовно образовање. У Русији он је свршио чувену духовну академију у Кијеву, са тако одличним успехом, да га је савет академијски почаствовао дипломом магистра богословских наука, а синод златним магистарским крстом.

По примеру светог Саве, млади Милоје од детинства свога тежио је свештеноме чину и спремао се за радника на пољу духовне просвете, на коме код нас најмање има спремних радника. Чим је свршио академију, он је још у Русији, у Кијево-пчеверској лаври, примио монашески чин из руке старог митрополита кијевског Филарета, 16. априла 1853 године и тада је у монашеству добио ново име Михаил.

Док се још у Русији учио, он је својим одличним успевањем у наукама и примерним владањем стекао лепог гласа, да га је отаџествена црква, по повратку, дочекала са расиреним рукама. Чим се вратио у Србију, био је одмах постављен за професора догматике и омилитике у београдској семинарији, а после 4 месеца (14. окт. 1854) био је посвећен за епископа епархије шабачке. Опште мњење у Србији још онда наменило га је за митрополита српског, дониста, после пет година, сабор отечествених архијереја, који је држан у Крагујевцу, избере га 25. јула 1859 године за архијепископа београдског и митрополита српског, који избор буде одмах потврђен по којним кнезом Милошем, а 9. августа исте године примљен и цариградским патријархом.

Бавећи се у Русији, он је видио како је велика црквена књижевност тамо, и од коликог је утицаја на морално васпитање народа, па је одмах по повратку обратио највећу пажњу на то, и, можемо слободно рећи, да је својим трудом и својим настојавањем створио у Србији црквену литературу. Ми неможемо овде ни порећати сва многобројна дела његова на пољу црквенске литературе, па за то ћемо само напоменути, да све оно, што има бољег у тој литератури, удешеног за школу и народ, све је то изашло из пера овог просвећеног архијастира.

Но још више он је стекао гласа и популарности у Србији својим поучљивим беседама, у којима је увек умео да споји дух религије са духом времена, потребе цркве са потребама народа. С тога његове беседе имају великог утицаја на слушаоце и у том смислу он заузима прво место међу црквенским беседницима српским.

Али он поучава народ не само словом, него и делом, својим животом. Његово смрто понашање, његово очинско предуслетање свакога, ма кога ио стајежа био, ма које он народности и вере био, његов прост начин живљења, све то напомиње нам парави првих хришћанских времена и ондашњих служитеља цркве.

Знајући да усљед цркве и морално стање народа много зависи од ваљаног, изображеног свештенства, он се живо заузима за унапређење београдске богословије, у којој се спремају будући свештеници и учитељи народа, не само у Србији, него и по другим земљама српским, где варварска рука спречава не само материјално, него и морално унапређење; његовим заузимањем та је никоја данас дosta оснажена и моралним и материјалним средствима.

И ако он, по скромности својој, никад није тражио да према своме положају утиче и на политичке дogaђаје у Србији, и ако се према политичким партијама у Србији, као архијастир, подједнако попаша, опет он, по своме правцу минијења, припада народној, слободоумној странци и та га странка увек с поносом сматра међу својим првим члановима. Што се увек држи народног, слободоумног правца, то му још више прибавља љубави и уважења код српског народа.

Његове заслуге на пољу духовне просвете и моралног васпитања народног припознате су и у земљи и ван земље, па за то је он одливан и српским и страним владаоцима, и српским и страним ученим друштвима. Тако је године 1860 по којни кнез Михаило обдарио га великим панагијом с ликом Богородице, а 1861 године кнегиња Јулија подарила му је архијерејски окрут за служење у цркви. Од цара руског добио је 1858 године скupoцену панагију с ликом Спаситеља, а од цара руске златан крст с ликом Спаситеља на скupoценом камену изрезан. Године 1862 добио је од цара руског орден св. Антреја реда, а 1870 године орден св. Владимира с лентом и звездом.

Још године 1857 изабрао га је српско учено друштво за свога почасног члана, а од то доба, па до сада, он је почастован за члана или почасног председника од више страних друштава и научних завода. Тако, на пример, он је члан: Кијевске духовне академије, Петроградског и Московског универзитета, царске јавне библиотеке, Одеског словенског друштва; почасни председник друштва за ослобођавање африканских робова (које постоји у Паризу), члан мисионарског друштва за проповедање православне вере народима, који год не верују у Христа, (које постоји у Петрограду), члан Кирило-Методијевског братства у Острогу, члан друштва за ширење просвете у Босни, Херцеговини и Старој Србији (које постоји у Лондону); и сада почасни председник међународног одбора (који постоји у Паризу) за потпомагање нејачи и неговање рањеника српских бораца у Босни и Херцеговини.

Као председник међународног као и српског одбора он неуморно ради. Његово име и његово заузимање много је допринело, те се и у најдаљим крајевима Европе сetiше наше страдајуће браће и пружише руку помоћи. Одбори из свију скоро земља Европских, а највише из Русије, шиљу своје прилоге преко српског митрополита Михаила, од своје стране свесрдно ради да колико толико ублажи тешку судбину наше јуначке браће, која се очајнички бори за своја народна и човечанска права.

И у томе, као и у свему другом, он потпуно заслужује да му се каже:

Таков нам подобајет архијереј!

Гађање Црногорца на Цетињу.

(В. слику на стр. 25.)

Народ приповеда, да је Марко Краљевић видећи прву пушку рекао: «Сад могу умрти: нема више јунака!» Марко се преварио. Нећеш више срести каквог гази-делију на вранчићу, којују помамноме, са бајним копљем и тешким буздованим, са зеленим мачем око паса, самур-кампаком на очима, а соколом на рамену, где буздованим дохитом орла под облаци, а цилитом и лаконером стрелом помрчује сунце. У старо, «златно и сретно» доба — где је скоро сваки владалац до

шаша на престо преко крваве лешине свог оца или брата, а народ својом крви мора да решава, чије је право светије, у «златно и сретно доба», кад је властела, да би ослабила краљевску моћ сваки час туђина на земљу пукала, кад се «у име вере љубави и мира» поклаше толике хиљаде људи, кад се око какве будалаштине водише љути ратови, кад се још вештице спаљиваху, а вампире глоговим коцем пребијаху, кад мирно стадо слепо срђаше за својим скромним пастирима, кад се још није по каванама трошило време политизирајући, него се оставило, да се други за нас брине, кад «још пилићи пису хтели да воде квочку», кад још ниједан посланик није пао на ту срећну мисао, да сваком новинару треба још у напред оцепити дводесет и пет — у то «старо, срећно и златно доба» није било ни код нас Турака, па ни гађања на Цетињу. Од ото се доба много штошта променуло, па и јуначке игре и забаве. Данас панини вitezови бацају камена с рамења, скчују скока јуначкога, па и уткривање и хрвање омиљена је забава у нашег народа. А је ли и чудо што се омладина у свemu томе већба? Та сваки га час може требати! Навали ли Турчин на коју страну, ваља га престигнути, ваља какву провалу пре скочити, треба у невољи и гомилу стења и камења на њу стропонитати, мораће се може бити у невољи с њим, почети и у коштац витешки! Ал најмилија је забава Црногорцу нишан. У празне дане — кад се код нас по селима «на плацу» коло вије — искунила би се у Црној Гори момчадија на гађање. Пре се чешће догађало да су за нишан служиле мртве турске главе, сада тога вине нема, као год што нестадоше и главе и цетињске куле. Тај се обичај гађања одржао дуго у Горњој Крајини. И тамо би недељом и свецом старци седели, па мало унучади причали о прошлим бојевима и својим јунаштвима, девојке би коло играле, а момци би се већбали у гађању. Но на жалост тај се лепи обичај утаманио, а требало би га свуда код нас увести и по сели и по варошима, бар где се може, а где не, тамо, по примеру Немаца уводити «стрељачке дружине.» Није за цело згорег обикнути се оружју; та се оскудица већ чешће јако код нас осетила. Не треба се бојати, да би се то претворило у какву бесмислицу као што имају код Немаца «ветеранске задруге» са цељу, да праве параду код који члан умре, јер за лакдије Србин не мари, код њега нема «маскенбалова», ни ћачких задруга са цељу да се веселе, као код Немаца, или како они веле — да унапређују друштвени живот. Ал на жалост ми немамо још ниједне ђимчастичне дружине по варошима, па да знамо од какве су ваје.

Ван ових незваничних већбана у оружју, у Црној се Гори четири пута у години сва војска на различим местима скупља, да сви тридесет батаљона посведоче своју вљањост у стрељању. Мало је Црногорца који ишће Турчина погодити посред паса, па да га укине с гласа; а заиста је реткост коме ће Црногорке опасати кеџељу и тутнути му преслици у руку — поруга за страшљивице. А да осим Црногорке и друге Српкиње умежу добијати победе сведок нам је кнегиња Лубица, која растројеној српској војсци повика: «Овамо — те под кеџељу, кукавице, да вас сакријем од Турака,» те се осрамоћена војска врну и победи. — Особитим гађачима поклиња црногорски кнез често револвере, ханџаре и тд. а народ их слави као прве. И данас одјекује у ломној Херцеговини многи црногорски танки цевердан и кратка острагуша, а многа Црногорка помаже својој сестри из Херцеговине у кланцима и богазима сјуршавати на дивље башнобозуке стење и камење. Гледајмо, да буде последњи пут!

Народно позориште у Београд.

(В. слику на стр. 28.)

Беше то 5 новембра 1867.

Новосадска позоришна дружина бави се већ од септембра у Београду, и даје представе најпре у дворани «код круне,» а после «код енглеске краљице» у поп-Сушићевој кући.

Покојни кнез Михаило био је на једној од првих представа «код круне,» и отишао је са представе пуно задовољан.

Од тога дана не беше га по дуже време у позоришту. Скоро месец дана бавио се на скупштини у Крагујевацу, а у повратку са скупштине лежао је неко време од гушобоље.

Горњега дана би поручено из конака, да ће кнез тога вечера доћи на представу. Заказани беху комади «Госпође и хусари» и «Шаран».

Беше ладно, влажно, непријатно новембарско веће; озго лапавица, оздо брчкавица; ветар као помаман јури и не да ти ока отворити.

На ипак први свет у дворану «енглеске краљице,» да види кнеза. Нико ни слутио није, шта ће кнез донети, и какав ће бити овај дан у повесници народнога позоришта.

Већ је пуно у дворани. Избија седам часова. На уласку дворане чекају кнеза управитељ вароши и управитељ позоришта. Ево већ и гардисте лете на коњима, чује се зврка кнезових каруца, — још мало, па каруце стадоше пред уласком, и кнез Михаило сиђе доле.

«Како сте задовољни са овим новим локалом?» — Запита кнез као усput управитеља позоришног.

«Мало је пространости од оног «код круне,» али још није сасвим удесан» — одговори му управитељ.

«Сазидаћемо ми вама театар за себе, па ћете бити сасвим задовољни,» — рече кнез и уђе у дворану.

За неколико минута радостан овај глас пронесе се по целој дворани. Кнез при изласку би испраћен одушевљеним ускуцима. За неколико часова знао је то цео Београд, а за неколико дана цела Српство.

То беше тај знаменити 5. новембар 1867. Тада прекиде неизвесну судбу народног позоришта. После пуних 80 година безуспешних напора и осуђењених покушаја узе ствар народнога позоришта у своје руке сам племенити кнез, глава народа. Малаксали већ борци ове идеје добише нову снагу и нов полет, сви пријатељи народне просвете предадоше се најлепшим надама, најкраснијим сновима

На ипак ове наде умalo што не остане пусте наде, ови снови умalo што не остане празни снови!

Тек што се свршиле предходни послови, тек што се начинише и одобритељи пунжи планиви, предрачуни и уговори, — тек што се приступи к правом послу, копању темеља и зидању самом, — основан црни дат 29. маја. Топчићев постаде злобни друг Звечана и Неродимље, племенити кнез паде под пожевима најмљених убиљаца!

Цео се српски род уви у црну, грозне слутње овладаше свима духовима! Будућност народа и државе српске стајање на коцки, — ко да се у тој великој, општој иссрети сести још и распљаканог сирочета, народног позоришта, коме у кнесу беше једина нада и уздање!

На ипак, позориште не би заборављено! Велики и безграницни пијетет, којим се народ према великим покојнику односио, спасао је и позориште од заборава, од пропасти. Знало се, да је покојни кнез јако био заузет за позориште, и да му је оно било «мезимче» његових брига, за народно благо и напредак, па је с тога и продужен био рад око позоришта и у том погледу чињено је све што се год могло.

Већ 13. јулија исте 1868. године буде постављен нов позоришни одбор, који ће што пре саставити позоришну дружину и с њоме отпочети представе још оне јесени, — а који ће се уједно старати и отом, да се нова зграда, на којој се непрестано радило, што пре доврши и за њу набави све што јој треба.

Одбор отпочне своју радњу, распиши одма стечај за глумачку дружину, и 16. августа исте године приступи к избору глумача.

Августа 19. исте године положи кнез Милан својеручно темељ згради народнога позоришта. Темељ је освештавао митрополит Михаило. Младога је кнеза том приликом поздравио председник одбора Филип Христић лепом и значајном беседом, у којој између остalogа вели: «Чекајући с не-стрилењем време, где ћете срећно довршити на-

мере и жеље вашег великог стрица, ви данас, «господару, већ извршијете један аманет његов, «настављајући ово просветно дело, што га патриотско срце његово покрену, потноможе и започе.»

Октобра 19. исте године изиђе привремени закон о народном позоришту, а 10. новембра отпочиу и представе нове позоришне дружине, опет у дворани «код енглеске краљице.»

Међу тим се на новој позоришној згради неприкидно радило. План је од даровитог инцинира А. Бугарског, који је и само зидање надгледао и руководио; предузимач беше познати београдски зидар Јосиф Штајнхенер.

С пролећа 1869. буду послана два одборна члана у Беч, да набаве нужне ствари за унутрашње уређење и намештај позоришне дворане и позорнице. Позорницу с таваном и подом израдио је машиниста дворског бечког позоришта Вебер, а завесе и остале украсе насликао је чувени сликар Кауци. Овом је приликом заведено у позоришту и осветљење с гасом.

Ново је позориште отворено 30. октобра 1869. Из благодарности и пијетету према успомени покојног основатеља давана је том приликом «Апотеоза кнезу Михаилу» од Маletића. Ове је године и државна помоћ позоришту повишене са 1200 # на 2.485 #.

Године 1870. октобра 8. изда се нов закон о народном позоришту, којим се позоришни одбор укида, а позоришна управа поверава једном лицу, управитељу (интенданту). Уједно се позориште проглашава за народно имење и народну установу, којој је државна помоћ обезбrijена.

Покрај свега тога доживело је позориште год. 1873. ужасну катастрофу, Те године јунија 10. би затворено позориште на неизвесно време и цела позоришна дружина распуштена. Најближи узрок овом кобном догађају био је «дефицит» у позоришној каси. Даље узроке испитивати није овде место, што проговори о том некад обширије историја српског позоришта.

Након пуних девет месеци позориште би напново отворено 7. марта 1874. Оно се од претрпленог удара није још сасвим опоравило, али ако у њему не малакне досадашња ревност, и ако му буде колико толико материјалне и моралне потпоре, надати се да ће преобелети своје ране и сасвим оздравити.

А зар може још бити сумње о ревности и о потпори? — запитаће когод.

Сунце светли целом свету и греје га, па ипак, и тај огромни извор светlostи и топлине, мора се временом исцрпiti, ако се ма одкуд не понавља. Тако је и са ревношћу. Без довољне потпоре мора најпосле клонути и најјача ревност.

Па зар позориште нема довољне материјалне потпоре у државној помоћи, а моралне у журналистici, код толиких новина?

Позориште је до сад уживало државну помоћ, и она му је тако рећи душу одржала. Је ли цифра те помоћи довољна, о томе се различно мисли. Многи веле, да није довољна. Ја ве-влим, да јест; али само онда, кад се не стављају претеране претензије на позориште, и то на само позориште, т. ј. кад се не тражи, да наше позориште конкурише са бечким и париским, а све друге наше установе да остану онаке какве су.

По мом мишљењу не лежи зло у томе, што је цифра субвенције мала, него у томе, што је субвенција у опште, а с њоме и живот позоришта самог непрестано под питањем. Позориште је једино од наших установа, које никако не може да добије сталнога права на живот; за њега се ово право сваке године мора изнова да извође, али опет свака само на годину дана. Позориште је непрестано на «белом хлебу.» Како се отпочне дебата о државном буџету, таки насе спонадне страх, да ће субвенција пасти као прва жртва начелу штедње. А такав живот није живот. Ту се само животари од данас до сутра; ту не може бити говора о каквом сталном раду, о спремању за дужи низ година, о набавци добрих глумачких снага.

Тако стојимо са материјалном потпором. А са моралном? Са журналистиком? Исто

тако. Наша се журналистика бацила сасвим на политику. У нашим новинама врло се ретко пише о позоришту, а и кад се што пише, то се чини не позоришту за љубав, него из ма каквих личних побуда. То су обично или «реклами» за каквог драматског писца, за каквог глумца и глумицу, или су нападаји, жучни и жестоки нападаји на њих, или на позоришну управу. Озбиљног члanka, који би разлагao користи и потребу позоришне установе, који би требио предрасуде против позоришта, не читасмо до сад још ни једног. Најбоље се према позоришту владале опе поvine, које су о њему — ћутале.

Ово је кратак нацрт мена, кроз које је позориште до сад пролазило. Како ће од сад бити, то не знамо, али се добру надамо.

Сад да се вратимо на зграду.

Позориште је сазидано на оном месту, где одпре беше тако звана «стамбул-капија». Лице му је окренуто топчидерском брду и Сави. Ко плови Дунавом, тај га види само с леђа и уз-а-ње присловљену, доста неукусно дозидану «дограду». С лица се одма улази у трем, под тремом је мала гостионица, над њиме посластичарница, а над овом позоришном канцеларија. С десног бока улазак је у вратаров стан и на позорницу, и над овим уласком је позоришна халјинарница. С левог бока је улазак за кнеза.

На позорници су десно (од гледаоца) две мушки обличионице, лево две женске, острагу (у дрогади) обличионице за статистерију, сместишта за намештај и декорације, и сликарница. С лева је капија за коње и кола, с десна су степеници на позорничке таване, где је и соба за позоришно оружје и друге реквизите.

На једно двадесет хвати од позоришта идући к Дунаву има једна цамија, која је претворена у фабрику за гас, којим се осветљавају све позоришне просторије. Место између позоришта и цамије, позоришна је својина.

Из трема воде два уласка у партер, степенице с десна воде на прву и другу галерију, а степенице с лева у позоришну канцеларију и на трећу галерију.

У лепо украпеној позоришној дворани има три реда ложа, 14 у партеру, 13 у првој и 14 у другој галерији. Кнежева је ложа десно у првој галерији. Између ложа друге и прве галерије насликаны су грбови свију српских земаља; а између партерских ложа и оних од прве галерије виде се слике знаменитијих српских владалаца, снисатеља и уметника. Над позорницом је слика кнеза-основатеља Михаила М. Обреновића III. Горе на средије сунчаник са више од стотинских пламенова.

У партеру има 245 седишта; на првој галерији има 84, а на другој 72 седишта. Осим тога у партеру за стајање има 120, а на трећој галерији 260 места, кад узмемо на сваку од 42 (кнежева је као две друге) по пет особа, онда има места у позоришту за близу хиљаду душа.

Позоришна зграда стаје 21.137 # (сама зграда 14.920 #, унутрашње уређење и намештај 5.002 #, дрогада 1.215 #).

Осим тога је утрошено на цамију, док је преобраћена у гасну фабрику, 633 1/3 #. Материјал цамије вреди око 120 #.

Овамо је до скора спадала још једна зграда, мало даље од гасне фабрике. То је била турска тулбе-цамија (без мушаре), где су се држале позоришне ствари, док још не беше дозидане ограде. На оправку тулбета је утрошено 106 #, а материјал зграде цени се на 80 #. Ово је тулбе пролетос срушене, ту дакле има позориште да добије накнаду од 186 #.

Зграда са дрогадом, цамија и тулбе стају дакле скупа 21.876 1/3 #. То би било позоришно и непокретно имање, кад спада и велик плац између позоришта и цамије.

Вредност покретности је ова: позорница с таваном и подом 2.440 #; завесе, проспекти и покретно комаде око 1.000 #; гардероба, намештај позорнице и реквизити око 2.500 #; библиотека, рукописи, улоге и музикалије, око 800 #; гасна фабрика 2.000 #; музикалне справе око 100 #. Свега покретности 9.840 #; а укупно

на вредност свега имања позоришног 31.716 1/3 #.

Број представљаних комада износи до краја 1875. године 263 комада. То је (почињући од 10. новембра 1868. и одијајући оних 9 месеци, кад је позориште затворено било) око 40, словом велим четрдесет комада на годину, док друга већа и највећа позоришта европска про- секом 8 до 10 на годину дају. Па има дао бог код нас људи, којима је још и ово мало!

Сад још нешто о особљу.

Особље управе по закону од 1870. састоји се из управитеља (сад је место празно), драматурга, редитеља (место празно) и благајника. Овако спада и позоришни одбор од три лица.

Глумачко особље има сад 5 чланова, који су по закону од г. 1870. предложени за сталне, осим тога 9 редовних и 14 привремених чланова. Мушких има 2 за сталне предложене, 7 редовних и 8 привремених. Женских има 3 за сталне предложене, и 2 редовна члана и 6 привремених. Помажући чланови мушки (статисте) узимају се према потреби за сваку представу, исто тако и за цеванање.

Свирачки збор састоји се из једног управљача, 6 позоришних и 12 војених свирача.

На позорници је власуљар, сликар са 4 декоратора, халјинар са помагачем, реквизитор, две облачиље, праља и слуга.

Административно особље има новчара, вратара, разношача објава и оочара.

У гасној фабрици има надзорник, произвођач и осветљач.

Осим тога за сваку представу узима се по потребан број билетара и разводника.

Црногорка.

(В. слику на стр. 29.)

Многи читаоци знају живот у старих Спартаца. Мушки се борише за отаџбину, женскиње одгајају децу за отаџбину — не за себе, не за породицу. У Црној Гори мушки бране своју земљу од туђинског нападаја, а женске гаје ове соколове, да гину бранећи своју кућу и своју слободу. У Спарти се вербаше девојке у јуначким играма, да у нужди умедину и саме помоћи браћи и очевима својим. У Црној Гори ирати женскиња у бој свога оца, брата или војна. Ко се не сећа Црногорке, мајке барјактаровића? Својим очима гледа, како јој паде најстарији син, па други редом до најмлађег. Кад и у мезима барјак клону, не да мати да барјак пређе из њене породице, сама га узе из руку клонулог мезимца, и њури напред па — победи. Ко се не сећа витешних Бокешкиња, што у последњем бокешком устанку погинуше леђа, да им мужеви и браћа са њима на градске бедеме ускачу? Је ли чудо онда, што их мушки браћа толико поштују, да их држе за «неприкосновене», па не само њих, него и околнину, јер ини највећем душманину, ни самом глобацији Тирчину, иже Црногорац ништа учинити, ако му у пратњи види Црногорку? А кад у Боци хајдуци досадише, дочекујући поште и односећи благо, не могади им ништа досадити, до — девојка на делижансу. Хајдуци не хтедоше нападати кола, кад на њима седи девојка. Одиста диван пример женског поштовања! А кад је тако женскиње, зар је она чудо, што је њен карактер ударио неизгладљив печат породици, општини и земљи? Не стоји само кућа — народ стоји на жени. Жена је пола човечанства, жена је стуб подмлатка, жена му је први његов учитељ. И умно и телесно, потпуно равна мушки, заслужује, да јој се у повесници пружи бео лист хартије, да га испуни по својој вољи. Северна је Семира-мида држала државну крму исто тако тврдо, као и Петар Велики, «вештица» Жандарка ослободи Францеску, кад већ сви мушки клонуше. И на умном се пољу показа женска да је равна мушки — ако јој се само даде прилика, сведок су нам толике литераткиње, женски доктори, адвокати итд. Али ми обично нашим сестрама не дајемо да се развију, и онда вичемо да — нису развијене. Није

дакле чудо, што је тако и у Црној Гори. Црногорка отиправља све, не само кућне, но и друге послове. Црногорцу не допушта јуначки зор, да бреме дрва понесе на леђи, ни да робу преноси — све је то посао Црногорке. У мушки гледа Црногорка не само свога мужа, брата и оца, но и свога браниоца, и зато се сваком мушки маша руке; па би се држала за најнесрећнију, да има мужа под папучом. Помпадур за цело није била Црногорка, а ни султанија у цариградским сарајима.

Наша слика представља нам лик једне Црногорке, девојке, од славног сликара Јарослава Чермака.

«Коса јој је кита ибришими,

«Обрвице с мора нијавице,

«Трепавице крила ластавице;

«Очи су јој црни алемови,

«Уста су јој кутија шећера».

А да отвори своје румене усне, за цело би се уверили:

«Зуби су јој два низа бисера.»

Гола лабудова врата, вита кано јела.

«У струку је танка, па висока.

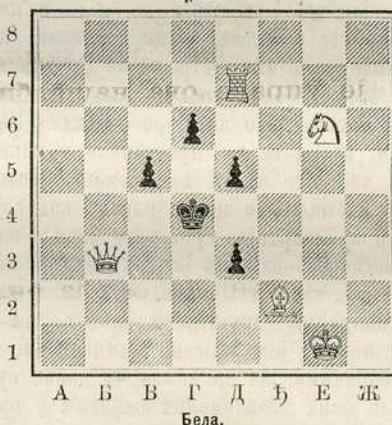
«Недра мири душом девојачком.»

Задиста је народ умео да опише идеал својих женскиња — и ако није учио правила естетике. Но дај да прекинемо! Нашто и тронити речи, кад слика сама за себе говори, кад ће и онако много српско срце узданuti, а које можда и позавидeti. Надајмо се, да ће већ за који дан испраћати Црногорка свога војна, брата или драгог у срећану борбу против турских отмичара својој другој браћи у сусрет, те да се раскине синцир, који већ четири века срамоти српство и — Јевропу.

Шах.

ПРОБЛЕМ ВР. 1.

Црна.

Бела страна почине и с четвртим кораком учини мат.

Решење коњичког скока бр. 1 у св. 1.

Заплакаће златна младост

Крај гробище мога бића,

Закукаће сретни дани,

Брзо јато соколића!

Заплакаће златна нада

Са милином прошли лета,

Засузиће лепо око

Свенулога мога цвета.

Заплакаће струна тужна

На гуслама песмостана,

Па и ја ћу да заплачам

Под теретом свети рана!

Здробиће се kostи моје,

Тако ће ми бити жао:

Што, к'о Србин, па Косову

За слободу писам пао! . . .

(МИЛЕНКО.)

Решење ребуса бр. 1. у свесци 1.

У добру је лако добро бити;

На муци се познају јуваци.

(ЊЕГУШ.)

Имена оних, који су решили коњички скок или ребус, налазе се на корицама.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК ФРАЊА ПТАЧОВСКИ.